МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота магістра

ОРГАНІЗАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Виконала: магістрантка 2-го курсу, групи 8.2813-1з
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування»
Я.М.Волик

Керівник: доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи,
доцент, к.держ.упр. Заїка О.В.

Рецензент: завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи,
д.філос.н., професор Бутченко Т.І.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
_____Т.І. Бутченко
«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТЦІ

Волик Яні Миколаївні
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Організація нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування
керівник роботи Заїка Олена Вікторівна, к.держ.упр., доцент
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «11» березня 2024 року № 433-с

2. Строк подання студентом роботи 4 грудня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи Дніпров О. С. Виконавча влада в Україні: теоретико-концептуальні підходи до розуміння сутності в сучасних умовах трансформації суспільства: монографія. Київ, 2018. 540 с.; Ілик В., Кубіцький С. Рекомендації щодо оптимізації процесів управління в місцевих органах влади. *Матеріали конференцій МЦНД*. 2024. С. 75–82.; Циганенко Г. Розвиток системи надання послуг органами виконавчої влади у контексті реформи державного управління в Україні. 2024. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/13311 (дата звернення: 10.11.2024).

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Дослідити механізми правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в Україні. 2. Виконати уточнення основних понять дослідження: «нормативно-правове забезпечення», «органи місцевого самоврядування», «організація». 3. Розглянути принципи та методи дослідження діяльності органів місцевого самоврядування в Україні. 4. Проаналізувати форми правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у військовий період. 5. Переглянути нормативні форми правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у військовий період. 6.

Провести огляд міжнародних стандартів регулювання діяльності органів місцевого самоврядування. 7. Надати рекомендації з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні. 8. Сформувати перспективи нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у повоєнний період.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Заїка О.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	20.03.2024	20.03.2024
Розділ 2	Заїка О.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	28.08.2024	28.08.2024
Розділ 3	Заїка О.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	10.10.2024	10.10.2024

7. Дата видачі завдання 10 березня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2024	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2024	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Червень 2024	*виконано*
4.	І розділ	Червень – серпень 2024	*виконано*
5.	ІІ розділ	Серпень – жовтень 2024	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Жовтень – листопад 2024	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Листопад – грудень 2024	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2024	*виконано*

Студент _____ Я.М.Волик

Керівник роботи _____ О.В. Заїка

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В.Заїка

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 91 сторінки, 74 позицій у списку літератури.

ОРГАНІЗАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Мета дослідження: формування рекомендацій з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні.

Об'єкт дослідження: нормативно-правове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування.

Предмет дослідження: організація нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування.

Методи дослідження: аналіз, порівняння, синтез, узагальнення.

Новизна дослідження: можливості створення єдиної електронної системи для обміну даними між місцевими органами влади та громадянами, запуск пілотних проектів з міжмуніципального співробітництва та прозорого управління.

Гіпотеза: прийняття законів, що забезпечують фінансову незалежність місцевих громад сприятиме ефективності діяльності органів місцевого самоврядування.

Висновки: 1. Принципи субсидіарності та фінансової незалежності через закріплення частин податків за громадами забезпечують місцевим органам влади ефективніше вирішувати місцеві проблеми.

2. Зміцнення децентралізації та розширення повноважень територіальних громад мають важливе значення для сталого розвитку України.

3. Перегляд Конституції України, зокрема у частині місцевого самоврядування, сприяє забезпеченню більшої автономії місцевих громад та зміцненню демократичних процесів. Закріплення права на частину податкових надходжень та розвиток цифрових технологій у місцевому управлінні стануть можливістю для ефективності та прозорості органів місцевого самоврядування.

SUMMARY

The qualifying paper consists of 91 pages, and 74 entries in the list of references.

ORGANIZATION OF NORMATIVE-LEGAL SUPPORT FOR THE ACTIVITIES OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES

Research objective: making recommendations on the implementation of the experience of arrangement of legislative environment for the activity of local government bodies of foreign countries in today's real life in Ukraine.

Subject of research: legislative environment for the activity of local government bodies.

Scope of research: Organization of normative-legal support for the activities of local self-government bodies

Research methods: analysis, comparison, synthesis, and generalization.

The research is novel in that it makes it possible to create a unified electronic system to exchange data between local authorities and citizens, and launching pilot projects for inter-municipal cooperation and transparent management.

Hypothesis: adoption of laws ensuring the financial independence of local communities will facilitate the efficiency of the activity of local government bodies.

Conclusions: 1. The principles of subsidiarity and financial independence via attribution of some part of taxes to the communities ensure the more efficient dealing with local problems by local authorities.

2. Strengthening of decentralization and broadening of powers of territorial communities are essential to the sustainable development of Ukraine.

3. A review of the Constitution of Ukraine, particularly concerning local self-government, facilitates a provision of greater autonomy for local communities and the strengthening of democratic processes. Assignment of rights to some part of tax proceeds and development of digital technologies in local government will make it possible to carry out the activities of local government bodies efficiently and transparently.

ЗМІСТ

ВСТУП……..3
РОЗДІЛ 1 МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ……6
1.1 Механізми правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в Україні……..6
1.2 Уточнення основних понять дослідження: «нормативно-правове забезпечення», «органи місцевого самоврядування», «організація»……....15
1.3. Принципи та методи дослідження діяльності органів місцевого самоврядування в Україні…….22
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ……..33
2.1. Форми правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у військовий період…….....33
2.2. Нормативні форми правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у військовий період……...42
2.3. Міжнародні стандарти регулювання діяльності органів місцевого самоврядування……..50
РОЗДІЛ 3 ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ……...61
3.1. Рекомендації з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні……..61
3.2. Перспективи нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у повоєнний період……70
ВИСНОВКИ……...79
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……..……..84

ВСТУП

Актуальність роботи. Нормативно-правове регулювання є основою функціонування органів місцевого самоврядування, визначаючи їхні повноваження, обов'язки та механізми реалізації. В умовах децентралізації роль ефективної правової бази суттєво зростає.

Процес децентралізації місцевих органів влади потребує постійного оновлення законодавства, що вимагає ретельного аналізу та впровадження відповідних змін у нормативно-правову базу.

Гармонізація українського законодавства з нормами Європейського Союзу вимагає вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування, особливо в таких аспектах, як захист прав людини, забезпечення прозорості та підзвітності влади.

Чітка і зрозуміла нормативно-правова база є ключовою умовою для ефективного вирішення соціально-економічних та адміністративних завдань, які стоять перед органами місцевого самоврядування. В умовах війни та післявоєнної відбудови вони відіграють важливу роль у координації допомоги, мобілізації ресурсів та забезпеченні соціального захисту, що потребує оновлення їхньої нормативно-правової основи.

Аналіз цих аспектів дозволяє виявити недоліки чинного законодавства, запропонувати шляхи його вдосконалення та сприяти формуванню ефективної системи місцевого самоврядування, що є особливо актуальним у сучасних умовах.

Основна *проблема дослідження* полягає у відсутності чіткого розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та виконавчою владою, а також у суперечливості деяких правових норм, що ускладнює їх застосування. До цього додається відсутність систематичного моніторингу ефективності реформ децентралізації та низький рівень фінансової автономії громад.

Об'єкт дослідження є нормативно-правове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є організація нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування.

Мета дослідження полягає у формуванні рекомендацій з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні та пошук перспектив нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у повоєнний період.

Завдання дослідження:

– дослідити механізми правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в Україні;

– виконати уточнення основних понять дослідження: «нормативно-правове забезпечення», «органи місцевого самоврядування», «організація»;

– розглянути принципи та методи дослідження діяльності органів місцевого самоврядування в Україні;

– проаналізувати форми правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у військовий період;

– переглянути нормативні форми правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у військовий період;

– провести огляд міжнародних стандартів регулювання діяльності органів місцевого самоврядування;

– надати рекомендації з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні;

– сформувати перспективи нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у повоєнний період.

Новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що розглянуті можливості прийняття законів, що забезпечують фінансову незалежність місцевих громад, створення єдиної електронної системи для обміну

даними між місцевими органами влади та громадянами, запуск пілотних проектів з міжмуніципального співробітництва та прозорого управління, залучення міжнародної допомоги для впровадження кращих практичних децентралізацій, підтримка малих громад через створення спеціальних фондів для забезпечення їх розвитку можуть мати можливість практичної реалізації в рамках вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування.

Гіпотеза дослідження: прийняття законів, що забезпечують фінансову незалежність місцевих громад, створення єдиної електронної системи для обміну даними між місцевими органами влади та громадянами, запуск пілотних проектів з міжмуніципального співробітництва та прозорого управління, залучення міжнародної допомоги для впровадження кращих практичних децентралізацій, підтримка малих громад через створення спеціальних фондів для забезпечення їх розвитку сприятимуть ефективності діяльності органів місцевого самоврядування.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури.

За час роботи над кваліфікаційною роботою приймала участь у:

1) XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Соціальне прогнозування та проєктування майбутнього країни: відновлення в умовах глобальних ризиків та невизначеностей» 26 квітня 2024 року, тема «Механізм правового регулювання діяльності територіальних громад в Україні»;

2) I Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю 31 травня 2024, тема «Повноваження та діяльність органів місцевого самоврядування в забезпеченні національної безпеки в Україні».

Публікувалася у науковому журналі «Публічне управління і адміністрування в Україні» випуск № 42/2024, назва статті «Правовий статус працівників військових адміністрацій населених пунктів» (Legal status of employees of military administrations of settlements). Електронну версію № 42/2024 журналу розміщено за посиланням: https://pag-journal.iei.od.ua/42-2024

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Механізми правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в Україні

Право виконує важливу функцію цілеспрямованого впливу на свідомість людей. У сучасній науці його визначають як систему загальнообов'язкових соціальних норм, що охороняються державним примусом і забезпечують юридичне регулювання суспільних відносин на рівні всього суспільства. По відношенню до держави та суспільства право виступає як регулятор суспільних відносин, що реалізується через механізм правового регулювання.

Правове регулювання – це процес цілеспрямованого впливу норм права на поведінку людей у суспільстві. У публічно-управлінській науці розрізняють поняття «правовий вплив» і «правове регулювання». Поняття «правовий вплив» охоплює не лише юридичні засоби, але й ширший контекст, зокрема правову культуру. Натомість «правове регулювання» стосується виключно впливу права через конкретні правові засоби, способи та методи, які разом складають механізм правового регулювання.

Механізм правового регулювання відображає динамічну складову правової системи. Це організований вплив правових засобів, що забезпечує досягнення поставлених цілей та ефективність регулювання. Він дозволяє зрозуміти, як норми права та правові установлення трансформуються у правомірну поведінку громадян і суспільства загалом [9].

Правовий механізм дозволяє визначити етапи процесу трансформації норм права у практичну реалізацію. Поетапний аналіз цього процесу допомагає виявити, на якій стадії відбуваються відхилення від поставленої мети, з'ясувати причини збоїв і зрозуміти, чому реалізація права може зупинятися на півдорозі.

Такий ретельний підхід сприяє усуненню недоліків у функціонуванні механізму правового регулювання.

Ефективність механізму правового регулювання залежить від чіткої та злагодженої взаємодії всіх його елементів і складових частин. Як і будь-який інший механізм, він має свою структуру, де кожен елемент виконує роль вихідної позиції та одночасно є пусковим моментом для наступного етапу.

З урахуванням постійного ускладнення правовідносин, правова система суспільства потребує регулярного перегляду та оновлення нормативно-правових актів. Нові акти адаптуються до сучасних умов життя і стають основою для функціонування механізму правового регулювання. Вони пропонують модель поведінки, якої мають дотримуватися суб'єкти права [35].

Механізм правового регулювання за своєю природою є державним, оскільки ґрунтується на примусових повноваженнях держави, має визначені межі впливу, сприяє впорядкуванню та розвитку правовідносин. Його зміст включає правові засоби, способи та методи, які використовуються для впливу на суспільні відносини. Під правовими засобами розуміють юридичні інструменти, здатні впорядковувати суспільні відносини, такі як норми права, суб'єктивні права, юридичні обов'язки, юридична відповідальність, правові обмеження та стимули.

Щодо структури механізму правового регулювання, серед науковців немає єдиної думки. Деякі дослідники виокремлюють два основних елементи:

Нормативна основа – норми права, які визначають основні способи впливу права (дозволи, заборони, зобов'язання);

Способи реалізації – фактична поведінка людей, яка проявляє результативну сторону механізму, тобто дія чи бездіяльність.

Інші вчені додають так звані проміжні ланки, зокрема юридичні факти та правовідносини, що пов'язують нормативну основу зі способами реалізації.

Найчастіше в літературі механізм правового регулювання розглядають через чотири основні елементи, які також є його стадіями:

1. Юридичні норми – встановлюють правила поведінки;

2. Правовідносини – визначають зв’язки між суб’єктами права;

3. Акти реалізації суб’єктивних прав та обов’язків – фактична реалізація юридичних норм у поведінці;

4. Індивідуальні приписи або акти застосування права – додатковий елемент, який використовується за потреби для конкретизації правових норм. [50].

Закріплені в законах та інших нормативних правових актах (Конституція України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про державну службу», «Про адміністративні послуги», «Про місцеві вибори» та ін.) матеріальні норми, що визначають повноваження суб’єктів місцевого самоврядування, реалізуються шляхом застосування процесуальних норм, які називають або описують певні процедури. При їх застосуванні виникають процесуальні правові відносини у всіх сферах місцевого самоврядування. Без використання процесуальних норм неможливо здійснити формування органів місцевого самоврядування, прийняття та виконання муніципальних правових актів, контроль за їх виконанням, а також притягнення органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб до відповідальності.

Процесуальні норми реалізуються через процесуальні дії, які в сукупності формують муніципальний процес. Метою цього процесу є забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування їх повноважень щодо вирішення питань місцевого значення та інших питань у межах їхньої компетенції. Основними суб’єктами муніципального процесу є населення та органи місцевого самоврядування.

Муніципальний процес загалом можна охарактеризувати як динамічну систему цілеспрямованих юридичних дій населення та органів місцевого самоврядування, що забезпечують реалізацію наданих їм матеріальних повноважень щодо вирішення питань місцевого значення, інших важливих соціальних питань, а також окремих державних повноважень, яка розвивається поетапно [56].

Механізм правового регулювання муніципального процесу має кілька специфічних особливостей. По-перше, він обмежений територією конкретного муніципального утворення. По-друге, правовими регуляторами муніципального процесу є не лише норми законодавства, але й норми муніципальних правових актів. По-третє, цей механізм забезпечує реалізацію матеріальних повноважень суб'єктів муніципального права щодо вирішення питань місцевого значення та інших законодавчо визначених завдань.

Механізм правового регулювання муніципального процесу включає елементи, такі як правові норми, що застосовуються багаторазово, дії суб'єктів муніципального права, юридичні факти та муніципальні правові відносини.

Основним елементом механізму правового регулювання муніципального процесу є муніципальна процесуальна норма. Це правова норма, яка встановлює порядок реалізації матеріальних норм. Процесуальні норми мають всі характерні ознаки правових норм, що підтверджується їх призначенням і змістом муніципальних процесуальних норм [17].

Процесуальні норми визначають порядок (процедуру) виборів та діяльності органів місцевого самоврядування, процедуру прийняття рішень безпосередньо населенням муніципальних утворень, а також порядок реалізації права населення на правотворчу ініціативу з питань місцевого значення. Діапазон застосування процесуальних норм є значно ширшим, оскільки вони забезпечують реалізацію всіх матеріальних правових норм, які закріплюють повноваження органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів муніципального права. Це включає порядок підготовки та проведення засідань представницьких органів, підготовки і затвердження місцевих бюджетів, а також проведення місцевих референдумів.

Муніципальні процесуальні норми є як уповноважувальними, так і зобов'язувальними. Уповноважувальна характеристика цих норм проявляється у процесі реалізації суб'єктом місцевого самоврядування права здійснювати цілеспрямовані дії, що сприяють вирішенню питань місцевого значення, наприклад, ухвалення рішень щодо встановлення ставок місцевих податків [36].

Зобов’язувальна характеристика процесуальних норм проявляється тоді, коли визначені в них дії є обов’язковими для виконання суб’єктами муніципального права, наприклад, коли потрібно встановити порядок організації обговорення населенням проєкту статуту муніципального утворення або внесення змін до цього нормативного акту.

Призначення муніципальних процесуальних норм полягає в тому, щоб визначити порядок реалізації матеріальних повноважень, якими наділені суб’єкти муніципального права, наприклад, під час вирішення питань зміни меж муніципальних утворень або їх перетворення.

Особливою рисою механізму правового регулювання муніципального процесу є те, що основні процесуальні норми зосереджені в муніципальних нормативно-правових актах. Це обумовлено тим, що законодавці вважають необхідним детально регулювати процесуальні питання місцевого самоврядування на муніципальному рівні.

Така орієнтація органів місцевого самоврядування на створення процесуальної основи своєї діяльності є обґрунтованою, оскільки саме ці органи краще за всіх знають специфіку процесуального забезпечення місцевого самоврядування на своїй території та здатні відобразити ці особливості в нормативно-правових актах. Важливою гарантією прийняття відповідних процесуальних нормативно-правових актів є великий апарат органів місцевого самоврядування, близько третини якого складають юристи.

Аналіз муніципальних правових актів показує, що процесуальні норми здебільшого містяться в статутах муніципальних утворень і деяких інших актах загального характеру. Статути муніципальних утворень часто фіксують процедури організації місцевих референдумів і здійснення інших форм муніципальної демократії. Крім того, в статутах є відсилки до спеціальних нормативних актів.

Для виконання цих норм представницькі органи муніципальних утворень приймають регламенти, які регулюють організацію їх внутрішньої діяльності, а

також положення про порядок реалізації громадянами правотворчої ініціативи, проведення опитувань та інші муніципальні процесуальні акти.

Основною рушійною силою правового регулювання муніципального процесу є органи місцевого самоврядування. Саме вони організовують діяльність, пов'язану з вирішенням питань місцевого значення, приймають муніципальні нормативно-правові акти процесуального характеру, що робить їх важливим елементом механізму правового регулювання муніципального процесу [21].

У процесі діяльності органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів муніципального права виникають процесуальні правові відносини. Вони є результатом реалізації матеріальних повноважень суб'єктами муніципального права, їхньої діяльності з розв'язання питань місцевого значення та інших законодавчо закріплених за ними завдань. Ці відносини є реальним проявом процесуальної діяльності та складають елемент механізму правового регулювання муніципального процесу.

Юридичні факти у вигляді дій та подій виступають як умови виникнення, зміни та припинення правовідносин. Обидва види юридичних фактів є стимуляторами механізму правового регулювання муніципального процесу. Здійснювані процесуальні дії призводять до юридичних наслідків, які вимагають нових нормативно визначених дій, що, зрештою, забезпечують досягнення бажаного результату, наприклад, у вигляді конкретного муніципального правового акту.

Юридичні факти у вигляді подій, таких як стихійні лиха, також активізують муніципальний процес. В таких випадках органи місцевого самоврядування виконують свої матеріальні повноваження через процесуальні дії, що тягнуть за собою юридичні наслідки, наприклад, формування списків мешканців, які потребують допомоги.

Численність правових процесуальних норм, що застосовуються в механізмі правового регулювання муніципального процесу, ставить питання про їх

систематизацію. Це дозволить комплексно оцінити стан правового регулювання муніципального процесу та визначити шляхи його вдосконалення.

Наразі існує три варіанти систематизації правових норм – як правовий інститут, підгалузь чи галузь права. Аналіз літератури з муніципального права свідчить, що в наукових працях не виділяють правовий інститут муніципального процесу, хоча підстави для цього є значними. Правовий інститут містить групу взаємопов'язаних норм, що регулюють однорідні суспільні відносини. Муніципальні правові інститути складаються з норм, близьких за об'єктом та характером регулювання, де матеріальні та процесуальні норми часто переплітаються і застосовуються у взаємозв'язку [25].

Визначення правового інституту як структурного елемента будь-якої галузі права також охоплює сукупність процесуальних норм, що регулюють муніципальні правові відносини. Ці норми об'єднані спільною метою — забезпечення реалізації матеріальних повноважень суб'єктів місцевого самоврядування. Їхня відмінність від матеріальних норм полягає в тому, що процесуальні норми або містять опис дії (наприклад, голосування), або визначають порядок її виконання (наприклад, видача бюлетеня виборцю для вираження його волевиявлення).

Аналіз правових джерел у сфері муніципального права (Конституція України, закони) свідчить, що процесуальні норми закріплені не лише в законодавчих актах, а й у статутах муніципальних утворень та інших муніципальних правових документах. Зростання кількості цих норм підкреслює об'єктивну потребу в їх об'єднанні в окремий правовий інститут муніципального процесу, що має бути включено до системи правових інститутів муніципального права. Інформація про ці правові інститути наявна у підручниках з муніципального права.

Сукупність процесуальних муніципальних норм у вигляді правового інституту може бути структурована таким чином: перша група охоплює норми, що забезпечують реалізацію виборчих прав громадян і формування органів місцевого самоврядування; друга група включає норми, що регулюють

муніципальний процес; третя група – норми, що забезпечують реалізацію повноважень суб'єктів місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення; четверта група – норми, які визначають порядок проведення перевірок, контрольних дій і притягнення органів місцевого самоврядування, посадових осіб та муніципальних службовців до відповідальності [7].

Виділення правового інституту муніципального процесу матиме теоретичне значення, оскільки це стане стимулом для подальших наукових досліджень і призведе до розробки кодифікованих процесуальних актів, які регулюватимуть муніципальні процесуальні правовідносини. Прийняття таких актів збільшить ефективність муніципального процесу, що, в свою чергу, позитивно вплине на вирішення питань місцевого значення суб'єктами місцевого самоврядування та сприятиме підвищенню результативності реалізації їхніх матеріальних повноважень.

Механізми правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування в Україні в контексті публічно-управлінського забезпечення включають низку правових інструментів, процедур і принципів, спрямованих на забезпечення ефективної роботи цих органів. Як було зазначено раніше, основними складовими таких механізмів є Конституція України, закони та підзаконні акти, що регулюють діяльність органів місцевого самоврядування, а також відповідні управлінські практики.

Публічно-правовий аспект охоплює механізми, за допомогою яких органи місцевого самоврядування здійснюють управління та виконують свої функції. Розглянемо основні з них:

1. Фінансове забезпечення (Олексюк Г. В., Попадинець Н. М., Самотій Н. С., Олексюк Г. В., Хром'як Й. Я., Попадинець Н. М., Симанич Н.)

Розвиток територій на місцевому, субрегіональному чи регіональному рівнях в основному залежить від дохідної частини місцевого бюджету, що дозволяє встановити їх основну видаткову спроможність, тому доходи місцевого бюджету повинні бути перш за все достатніми, стабільними та прогнозованими на тривалий час. Таким чином, доходи місцевих бюджетів є частиною фінансових

ресурсів, що утворюються на територіях бюджетоутворення та забезпечують місцеві потреби жителів. Тобто здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів між державним і місцевими бюджетами та задовольняються потреби різних регіональних функцій. Основними ознаками таких перерозподільних процесів є безперервність надходження фінансових ресурсів до бюджетів регіональних одиниць, кругообіг готівки та цільовий характер отриманих доходів для забезпечення виконання функцій органів місцевого самоврядування. Формування бюджетних ресурсів здійснюється за алгоритмами Бюджетного Кодексу та дає можливість планувати ефективну діяльність на територіях відповідальних органів місцевого самоврядування.

Автори дійшли висновків, що основу фінансування діяльності органів місцевого самоврядування складають місцеві бюджети, які формуються за рахунок податків, зборів та інших надходжень. Законодавство забезпечує автономію у використанні цих коштів, що сприяє реалізації місцевих програм розвитку.

2. Контроль та нагляд (Дніпров О. С., Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В., Божидай І.І.)

Кабінет Міністрів України вважає одним із пріоритетів підтримку реформи децентралізації в Україні, що сприятиме місцевому самоврядуванню та загальному економічному розвитку країни. 2020 рік став ключовим у питанні становлення базового рівня місцевого самоврядування: 12 червня 2020 року уряд затвердив новий адміністративно-територіальний устрій на базовому рівні. Усе це створило стабільну основу для подальших заходів з реформування місцевого самоврядування, сприяло прискоренню змін у сфері охорони здоров’я, освіти, культури, соціальної сфери, енергоефективності та інших галузях.

Автори дійшли висновків, що контроль за діяльністю місцевих органів здійснюють як державні органи (наприклад, обласні та районні державні адміністрації), так і самі громади. Окрім того, громадський контроль також стає все більш важливим завдяки впровадженню механізмів участі громадськості, таких як електронні петиції та громадські слухання.

3. Публічне управління та електронне урядування (Ілик В., Кубіцький С., Циганенко Г.)

Автори визначили, що сучасні підходи до управління включають запровадження електронних послуг для громадян та бізнесу, що сприяє прозорості та ефективності роботи органів місцевого самоврядування.

Отже, правовий механізм спрямований на досягнення результативності у трансформації правових норм у правомірну поведінку громадян. У контексті муніципального процесу важливою є роль органів місцевого самоврядування, які здійснюють управління на місцевому рівні та застосовують правові норми для вирішення питань місцевого значення. Поряд із нормативними актами, процесуальні норми, які регулюють діяльність органів місцевого самоврядування, є важливою частиною механізму правового регулювання муніципального процесу.

Аналіз правових норм вказує на важливість систематизації та створення єдиного правового інституту муніципального процесу для полегшення та вдосконалення правової діяльності органів місцевого самоврядування. Це дозволить досягти більш ефективного виконання функцій місцевої влади, вирішення соціально значущих питань та покращення взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадянами.

Механізми публічно-управлінського забезпечення, такі як фінансове забезпечення місцевих органів самоврядування, також мають вирішальне значення для їх ефективної роботи. Встановлення чітких процедур для управління фінансами, а також підтримка через відповідні нормативно-правові акти, допомагає органам місцевого самоврядування забезпечувати розвиток своїх територій.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «нормативно-правове забезпечення», «органи місцевого самоврядування», «організація», «організація нормативно-правового забезпечення»

Забезпечення є складним і багатоаспектним поняттям. З точки зору етимології слова забезпечення покликане створювати умови для досягнення

певної мети. Причому ці умови формуються за рахунок певних коштів. Залежно від сфери забезпечення можна умовно виділити різноманітні його види, наприклад, економічне, соціальне, правове, організаційне, інформаційне.

Так, у сучасному економічному словнику забезпечення визначається як «сукупність заходів і засобів, створення умов, що сприяють нормальному перебігу економічних процесів, реалізації намічених планів, програм, проєктів, підтриманню стабільного функціонування економічної системи та її об'єктів, запобіганню збоям, порушенням законів, нормативних установок, контрактів» [59].

Під соціальним забезпеченням заведено розуміти «вжиті державою заходи з надання допомоги тим громадянам, які з певних причин втрачають або не в змозі придбати самостійне джерело засобів до існування. Про те, що «забезпечення» є певною збірною категорією, яка може бути одночасно, наприклад, правовою та економічною, відповідно, може включати в себе різні за своєю природою засоби, справедливо висловлюються різні дослідники [60].

Гармонійне поєднання різних за своєю природою засобів забезпечення та їх реалізація дають змогу досягти загальної мети забезпечення. У свою чергу, значення правового забезпечення полягає в тому, що воно створює необхідні умови для досягнення своєї специфічної мети забезпечення.

В публічно-управлінській літературі поняття «правове забезпечення» розкривається в найрізноманітніших сенсах. Загалом можна виділити такі підходи. Науковці розглядають поняття «правове забезпечення» як синонім поняття «правове регулювання». Інші вважають, що правове забезпечення є ширшим поняттям, ніж правове регулювання, включно з тим, що до складу правового забезпечення включають не тільки правові, а й інші засоби. Третя група вчених правове забезпечення розглядають або як систему правил (норм), закріплених правовими актами, які покликані регламентувати діяльність будь-яких суб'єктів (органів державної влади або органів місцевого самоврядування, посадових осіб тощо). Я погоджуюсь з усіма трьома підходами до розуміння правового забезпечення, адже кожен з них доповнює загальне уявлення про це

поняття. Правове забезпечення, будучи системою норм і механізмів, що включає не лише правове регулювання, а й інші засоби, є необхідним для ефективної роботи органів місцевого самоврядування та забезпечення прав і свобод громадян [7].

Насамперед, не можна погодитися з тим, що до складу правового забезпечення крім правових засобів необхідно включати засоби іншого характеру. Як видається, такі засоби не повинні включатися в систему правових явищ, що належать до змісту правового забезпечення, але вони можуть виступати елементами ширшого поняття «забезпечення». У зв'язку з цим можна виокремити два нетотожні поняття: «засоби правового забезпечення» і «правові засоби забезпечення». Перше поняття ширше, оскільки включає всю систему засобів правового і неправового характеру.

Також видається необґрунтованим зводити правове забезпечення виключно до правового регулювання (зокрема до системи норм, закріплених правовими актами і покликаних регламентувати діяльність будь-яких суб'єктів) або правової діяльності. Ці явища належать до різних площин правової дійсності. Правове забезпечення об'єднує ці явища, створюючи тим самим умови для досягнення своєї специфічної мети забезпечення.

Правове забезпечення в контексті публічного управління є поняттям, що охоплює різні аспекти правового регулювання, які сприяють ефективному функціонуванню органів державної влади та місцевого самоврядування. Воно включає правові рамки, в межах яких здійснюються управлінські процеси, і забезпечується реалізація прав і свобод громадян [8].

Правове забезпечення включає сукупність законів, підзаконних актів та інших нормативно-правових документів, які регулюють діяльність органів публічного управління.

Важливими складовими правового забезпечення є принципи, на яких обґрунтовується публічне управління, такі як законність, підзвітність, прозорість, відкритість, демократичність та участь громадян у процесах

управління. Ці принципи формують правове середовище, яке погіршує ефективність управлінських рішень.

Важливим аспектом правового забезпечення є контроль за діяльністю органів публічного управління та відповідальність за порушення законодавства, що включає механізми аудиту, нагляду та правосуддя, які забезпечують підзвітність органів влади перед громадянами.

Правове забезпечення включає також норми, які регулюють взаємодію між органами публічного управління та громадськістю.

Таким чином, правове забезпечення в контексті публічного управління є ключовим елементом, що забезпечує законність, підзвітність, прозорість та ефективність управлінських процесів. Воно створює правові рамки, в межах яких органи державної влади і місцевого самоврядування можуть діяти, а громадяни – реалізовувати свої права та інтереси. Правове забезпечення стає основою для довіри між державою та суспільством, що є необхідним для стабільного розвитку демократичних інститутів.

Усі явища правової дійсності можна умовно поділити на 3 групи, що частково переплітаються:

а) правові явища-регулятори або правові засоби (наприклад, норми права, правові звичаї);

б) явища правової діяльності – правотворча, правореалізаційна та правозастосовна види діяльності;

в) явища суб’єктивної сторони правової дійсності – правосвідомість, правове виховання, правова освіта, правова культура, правова психологія, правове розуміння [19].

Названі групи правових явищ відображають правову дійсність з різних сторін, а також виконують різні функції. Правові явища-регулятори (або правові засоби) являють собою ідеальний бік правової дійсності, за допомогою них право здійснює регулювання суспільних відносин. Правова діяльність виступає правовим відображенням (одним із соціальних аспектів) реальної (фактичної) діяльності суб’єктів права.

Призначення такої діяльності полягає у використанні правових явищ-регуляторів (правових засобів). Явища суб'єктивної сторони правової дійсності відображають уявлення суб'єктів права про перші дві групи явищ, формують їх суб'єктивний образ, створюють ідеологічну базу.

Іншин Н. І. визначає нормативно-правове забезпечення як систему правових норм, актів та процедур, що регулюють діяльність у певній сфері, забезпечуючи її відповідність загальнообов'язковим вимогам законодавства. На думку автора це включає розробку, підтвердження, реалізацію та контроль виконання нормативних актів [19].

Шутак І. Д., Онищук І. О., Легін Л. М. організацію нормативно-правового забезпечення визначають як процес створення, впровадження та контролю за виконанням правових норм, які регулюють конкретні види суспільних відносин. На їх думку процес включає складання проектів нормативних актів, їх узгодження, прийняття, оприлюднення та аналіз ефективності їх дій [63].

Отже, організація нормативно-правового забезпечення – це створення системи документів, правил і стандартів, які регулюють певні сфери діяльності. Вона включає розробку, впровадження та контроль за дотриманням нормативно-правових актів.

Основні етапи цього процесу можна визначити наступним чином:

1. Створення проєктів законів, постанов, інструкцій та стандартів, які забезпечують регулювання діяльності у певній сфері.

2. Перевірка відповідності проєктів нормативних документів вимогам законодавства, оцінка їх впливу на галузь та суспільство.

3. Затвердження законів та інших нормативних документів органами державної влади.

4. Офіційне оприлюднення нормативно-правових актів, що є обов'язковим для ознайомлення та дотримання всіма учасниками відповідної сфери.

5. Нагляд за дотриманням встановлених правил і норм, а також оцінка ефективності їх впровадження.

Таке забезпечення є основою формування законності та порядку в будь-якій сфері діяльності людей.

Органи місцевого самоврядування – виборні органи громад регіонів, до повноважень яких належить вирішення питань місцевого значення.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено, що жителі села, селища, міста або кількох сіл, селища, міста є відповідною місцевою громадою. Відповідно до Конституції України та законів України органи місцевого самоврядування України вирішують питання місцевого значення (у межах села, селища, міста тощо) [43].

До системи органів місцевого самоврядування входять:

– регіональні громади (мешканці);

– сільські, міські ради;

– сільський, селищний голова;

– виконавчі органи сільських, селищних, міських рад;

– голова об'єднаної обласної громадської ради;

– районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси громад сіл, селищ і міст області;

– органи самоорганізації населення (будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, районні у містах, сільські, селищні комітети).

Органи місцевого самоврядування в Україні представляють:

– сільська рада та виконавчий орган (комітет);

– міська рада та виконавчий орган (комітет);

– районна у місті рада та виконавчий орган (комітет);

– районна рада;

– обласна рада.

Рада складається з представників, які обираються та наділені повноваженнями на місцевих виборах і є постійними. Головує на загальних зборах ради депутатів голова ради [41].

Сільські, селищні, міські (районні в місті) ради утворюють виконавчий комітет. Останній очолює голова відповідної ради. Посади голови і секретаря

ради є виборними, а голови і секретаря виконавчого комітету – ні. Як правило, ці посади займають особи, обрані на місцевих виборах.

Організація – це суб'єкт, наприклад компанія, установа (офіційна організація) або асоціація, що складається з однієї або кількох осіб і має певну мету. Слово походить від грецького слова organon, що означає інструмент або інструмент, музичний інструмент і орган.

Існують різноманітні юридичні типи організацій, зокрема корпорації, уряди, неурядові організації, політичні організації, міжнародні організації, збройні сили, благодійні організації, некомерційні корпорації, товариства, кооперативи та навчальні заклади тощо.

Змішана організація – це організація, яка працює як у державному, так і в приватному секторах одночасно, виконуючи громадські обов'язки та розвиваючи комерційну ринкову діяльність.

Добровільне об'єднання – це організація, яка складається з волонтерів. Такі організації можуть працювати без юридичних формальностей, залежно від юрисдикції, включаючи неформальні клуби чи координаційні органи з метою, яку вони можуть висловити у формі маніфесту , заяви про місію або неявно через дії організації.

Організації також можуть діяти таємно або нелегально у випадку таємних товариств, злочинних організацій і рухів опору. Те, що робить організацію визнаною урядом, – це або заповнення реєстраційної форми, або визнання у формі суспільного тиску (наприклад, адвокаційна група), викликання занепокоєння (наприклад, рух опору) або визнання представником групи людей, щодо яких ведуться переговори [30].

У соціальних науках організації є об'єктом аналізу для ряду дисциплін, таких як соціологія, економіка, політологія, психологія, управління та організаційна комунікація. Більш широкий аналіз організацій зазвичай називають організаційною структурою, організаційними дослідженнями, організаційною поведінкою або аналізом організації.

Отже, правове забезпечення є ключовим елементом для ефективної роботи органів місцевого самоврядування та державної влади, забезпечуючи законність, прозорість та підзвітність у публічному управлінні. Воно не обмежується лише правовим регулюванням, а включає також інші механізми, що допомагають у реалізації прав і свобод громадян. Різноманітність підходів до правового забезпечення вказує на його багатогранність, коли вчені виявляють різні трактування цього поняття – від синонімії з правовим регулюванням до включення в нього інших засобів, які виходять за межі чисто правових.

Нормативно-правове забезпечення складається з розробки, ухвалення, впровадження та контролю за виконанням нормативно-правових актів. Це дозволяє забезпечити відповідність діяльності органів публічного управління загальним вимогам законодавства і гарантує стабільність правової системи.

Органи місцевого самоврядування є важливим аспектом публічного управління, де вони виступають основними носіями правового забезпечення на місцевому рівні.

Організації в різних формах (змішаних, добровільних, або неформальних) є важливими елементами сучасного управлінського процесу, адже вони взаємодіють із державними структурами і мають значення для розвитку демократичних процесів.

Таким чином, забезпечення в публічному управлінні охоплює не лише правові аспекти, але й інші інструменти, що створюють необхідні умови для ефективного функціонування держави, підвищення рівня довіри між громадянами та органами влади, а також для стабільного розвитку демократичних інститутів.

1.3. Принципи та методи дослідження діяльності органів місцевого самоврядування в Україні.

Проблемою методології дослідження є необхідність теоретичного аналізу філософсько-світоглядних, загальнонаукових і спеціальнонаукових засад і

методів пізнання ролі добровільних об’єднань територіальних громад з метою вироблення висновків і рекомендацій щодо місцевого самоврядування.

Процеси демократичного перерозподілу влади між центром та органами місцевого самоврядування, у тому числі регіональними громадами, становлять методологічну основу для отримання наукового пізнання діяльності об’єднаних регіональних громад у системі місцевого самоврядування.

Проблема методологічного забезпечення пізнавального процесу на сучасному рівні є однією з найактуальніших, що, насамперед, зумовило перехід вітчизняної науки від моністичного підходу до пізнання до плюралізму та надмірної фрагментарності на розуміння поняття «методу» [3].

Одні автори ототожнюють метод з філософською наукою, інші – з діалектикою, історичним матеріалізмом, загальною теорією будь-якої науки. Інші вважають, що методологія – це самостійна галузь наукового знання, яка виходить за межі філософського аналізу і вивчає методи та техніки.

Сучасна наука керується трьома основними принципами пізнання: детермінованістю, відповідністю та субординацією. Визначено методи наукового пізнання як спосіб досягнення поставленої мети. Мета поєднує суб’єктивну та об’єктивну сторони знання. Метод об’єктивний, оскільки дозволяє відобразити дійсність і відносини. Отже, метод є побудовою та практичним застосуванням теорії.

Водночас метод об’єктивний, оскільки є інструментом думки дослідника і включає його об’єктивні характеристики. Методи дослідження поділяються на: загальні, що працюють у всіх галузях науки і на всіх рівнях дослідження; Загальнонауковий, тобто придатний для всіх наук; часткові – для окремих наук; спеціальні – для конкретної науки. У міру розвитку знання наукового методу воно може переходити з однієї категорії в іншу, тому такий поділ методу завжди умовний [10].

Загальнонаукові методи пізнання полягають у наступному

а) діалектизм;

б) історичний;

в) формальність і обґрунтованість;

г) системно-структурні;

д) соціологічний;

е) статистичний;

ж) порівняння;

з) моделювання та ін.

Спеціальні наукові методи дослідження: формально-юридичний (догматичний, юридично-технічний); юридична семіотика та ін.

Методи цього дослідження поділяються на загальнонаукові та спеціально-наукові. Щодо пізнання регіональних громад в Україні слід розглянути такі загальнонаукові методи дослідження.

а) діалектизм;

б) історичний;

в) системно-структурні;

г) соціологічний;

д) статистичний.

Конкретними науковими методами зазначених досліджень називаються:

а) формально-правовий;

б) догматичний;

в) юридично-технічний;

г) інтерпретаційний;

д) правова семіотика тощо [12].

За допомогою загальних та спеціальних методів здійснюється пізнання конституційно-правових фактів добровільного об’єднання громад регіону, забезпечується знання про порядок утворення, розвитку та актуальне знання громад регіону, загальна, правова та фінансова децентралізація в системі місцевого самоврядування.

До принципів дослідження можна також можна віднести:

1. Принцип неупередженості є основоположним для забезпечення довіри до державних і суспільних інституцій, після чого він гарантує, що всі громадяни

мають рівні можливості та що їхні права захищаються на справедливій основі. Дотримання цього принципу сприяє соціальній справедливості, запобігає дискримінації та створює правове середовище, в якому кожен може відчувати себе захищеним.

2. Принцип багатофакторності означає врахування сукупності різних факторів, які впливають на прийняття рішень, аналіз ситуацій або процесів. Цей принцип передбачає, що складні явища не можна розглядати через одну призму або зосереджуватися лише на одному чиннику, хоча реальність формується за допомогою взаємодії багатьох різних елементів.

3. Принцип об'єктивності є етичним і науковим стандартом, що передбачає оцінку фактів і ситуацій на основі реальних даних, без упереджень, особистих уподобань або суб'єктивних оцінок. Принцип є основою для прийняття рішень, проведення досліджень, аналізу цієї інформації та оцінки явищ.

4. Принцип всебічності є концептуальним підходом, який передбачає розгляд ситуації, явищ або процесів з усіх можливих аспектів, щоб отримати повне і детальне уявлення про предмет аналізу. Цей принцип є основним для забезпечення всебічного розуміння та прийняття зважених рішень. Принцип повноцінності допоможе уникнути одностороннього підходу і забезпечує глибше розуміння складних проблем, які у своїй версії програми більш зваженими та обґрунтованими рішеннями. Це є ключовим елементом у забезпеченні якості управління, досліджень і рішень.

5. Принцип термінологічності є основою для забезпечення точності та зрозумілості в комунікаціях, що сприяє кращому взаєморозумінню, підвищенню ефективності роботи в професійних сферах і досягненню високих стандартів у наукових і правових дискусіях. Принцип термінологічності виявляється в необхідності чіткого й однозначного використання термінів у різних сферах знань, зокрема в науці, праві, публічному управлінні. Цей принцип допомагає забезпечити точність, зрозумілість та єдність у комунікації.

Методи дослідження ГО в системі місцевого самоврядування визначаються як загальнонаукові та спеціально-наукові методи, способи або методи децентралізованого процесу ГО в системі місцевого самоврядування [11].

Загальнонауковими є: а) діалектичний; б) історичний; в) формально-логічний; г) системно-структурний; д) соціологічний; е) статистичний; ж) порівняльний методи.

Спеціально-науковими є: а) формально-юридичний; б) догматичний; в) юридико-технічний; г) герменевтичний методи та правової семіотики.

Узагальнюючи, методи дослідження можна визначити також наступним чином:

1. Метод індукції означає, що загальні правила та положення формулюються на основі конкретних прикладів, спостережень за роботою органів місцевого самоврядування та їх взаємодії з населенням. Наприклад, спочатку аналізуються конкретні ситуації та випадки, з якими стикаються органи місцевого самоврядування – це можуть бути питання, пов’язані з управлінням громадською власністю, забезпеченням послуг, вирішенням конфліктів тощо; на основі аналізу таких випадків робляться висновки про типові проблеми, які виникають у роботі органів місцевого самоврядування; з урахуванням відповідних закономірностей розробляються рекомендації для вдосконалення існуючих або створення нових нормативно-правових актів. Таким чином, загальні правила та норми залишаються результатом практичного досвіду, що забезпечує їхню ефективність.

Метод індукції дозволяє зосередити увагу на практичних потребах і реаліях місцевого самоврядування, що ефективніше правового регулювання та забезпечує більший зв’язок між нормотворчістю та практикою.

2. Метод дедукції передбачає створення правових норм та актів, що регулюють їхню діяльність, на основі загальних принципів, концепцій та правил. Метод дедукції означає, що від загальних теоретичних положень та принципів переходять до конкретних норм, які регламентують діяльність органів місцевого самоврядування [34].

На першому етапі пропонуються загальні положення, які стосуються діяльності органів місцевого самоврядування. Це можуть бути конституційні норми, основні принципи децентралізації, забезпечення прав людини та громадян, принципи законності та підзвітності тощо. На основі загальних принципів створенюють рамкові закони та інші нормативно-правові акти, що становлять основи діяльності місцевого самоврядування. Наприклад, це можуть бути закони про місцеве самоврядування, про бюджетний устрій, про адміністративно-територіальний устрій тощо. Далі від загальних положень переходять до більших нормативно-правових актів, що регламентують конкретні напрями діяльності органів місцевого самоврядування (наприклад, надання комунальних послуг, управління майном громади, регулювання земельних відносин тощо). Розроблені загальні та спеціальні нормативно-правові акти застосовуються в практичній діяльності органів місцевого самоврядування для вирішення конкретних питань. Наприклад, місцеві ради приймають рішення на основі загальнодержавних норм, регламентуючи питання в межах своїх повноважень. На основі результатів застосування нормативних актів аналізується їх ефективність та відповідність загальним принципам. Це можна вимагати внесення змін та виправлень, щоб забезпечити більш чітке дотримання початкових концепцій та принципів.

Такий підхід забезпечує системність у правовому регулюванні діяльності місцевого самоврядування. Метод дедукції дозволяє створити стійко-правову базу, яка враховує загальні цінності та принципи, визначені на державному нормативному рівні, та забезпечує єдність і послідовність у правовому регулюванні.

3. Метод аналізу означає систематичний розгляд існуючих правових норм і практик з виявлення нормативної ефективності, відповідності сучасним умовам і потребам місцевого самоврядування, а також можливих прогалин або неузгодженостей. Цей метод дозволяє покращити чинне законодавство, зробити його більш ефективним та адаптованим до реальних викликів.

Перший етап методу аналізу передбачає збір і систематизацію даних щодо дії нормативно-правових актів, які регулюють діяльність органів місцевого самоврядування. Далі вивчається, як на практиці застосовуються ті чи інші нормативно-правові акти. Це включає аналіз судових рішень, рішень органів місцевого самоврядування, відгуків місцевих посадовців і громадян. Аналізується, ефективно ефективні правові норми забезпечують свої функції, які виникають у процесі їх застосування. На основі зібраної інформації та результатів аналізу ідентифікуються слабкі місця в нормативно-правовому забезпеченні. Це може бути невизначеність деяких правових положень, неузгодженість між всіма нормативними актами або наявність правових колізій. Після виявлення проблем розробляються рекомендації щодо змін або вдосконалення існуючих нормативно-правових актів. Це може включати створення нових актів, внесення змін до чинних законів, уточнення формулювання або перегляду підходів до правового регулювання окремих аспектів діяльності [26].

Метод аналізу дозволяє не лише виявляти проблеми та незручності в існуючому правовому регулюванні, але й пропонувати конкретні способи їх усунення завдяки створенню нормативно-правової бази, яка враховує реальні потреби громади, забезпечує чітке правове регулювання та покращення розвитку місцевого самоврядування.

4. Метод синтезу передбачає об’єднання різних правових норм, концепцій, підходів та рекомендацій для створення єдиної, комплексної системи правового регулювання. Цей метод дозволяє узгодити окремі правові положення, інтегрувати позитивний досвід правозастосування та адаптувати його до конкретних умов діяльності місцевого самоврядування.

Метод синтезу дозволяє створити гармонізовану систему правового регулювання, яка враховує різні аспекти діяльності місцевого самоврядування, а також адаптує передовий досвід до конкретних умов роботи на місцевому рівні.

5. Метод причинно-наслідкових взаємозв’язків визначається в тому, щоб досліджувати і підтримувати зв’язки між усіма правовими нормами та їх впливом

на діяльність місцевого самоврядування. Це дозволяє створювати нормативно-правові акти, які враховують взаємозалежність між правовими вимогами та результатами їх застосування, спрямовані на досягнення конкретних цілей та вирішення практичних проблем [26].

На початковому етапі такого методу пропонуються основні проблеми, з якими стикаються органи місцевого самоврядування, а також ті, які потрібно досягти через нормативно-правове регулювання. Наприклад, це може бути питання розподілу місцевих бюджетів, забезпечення громадських послуг або захисту прав громадян. Далі аналізуються існуючі нормативно-правові акти та їх вплив на діяльність органів місцевого самоврядування – це включає вивчення, як конкретні норми впливають на певні аспекти діяльності місцевого самоврядування, зокрема, як вони впливають на процеси прийняття рішень, організацію роботи місцевих органів та їх взаємодію з громадою. На основі аналізу пропонуються причинно-наслідкові зв’язки між окремими правовими нормами та їх результатами. На основі встановлених причинно-наслідкових зв’язків формулюють пропозиції щодо змін або вдосконалення нормативно-правового регулювання. Це можуть бути пропозиції щодо конкретизації норми, усунення колізій або внесення додаткового положення для досягнення бажаних наслідків.

Результати дослідження таким методом використовують для створення нових нормативно-правових актів або внесення змін до чинного законодавства.

Використання методу причинно-наслідкових взаємозв’язків у нормативно-правовому забезпеченні дозволяє створити більш продумані та ефективні закони і підзаконні акти, що враховують реальні потреби та умови діяльності місцевих органів, що в свою чергу сприяє підвищенню якості надання послуг громаді, забезпечує прозорість та ефективність діяльності органів місцевого самоврядування та сприяє розвитку місцевих громад [12].

Отже, ключовими методами дослідження є : загальнонаукові (діалектичний, історичний, системно-структурний, соціологічний, статистичний, порівняльний), які сприяють комплексному вивченню процесів децентралізації

та роботи об’єднаних громад; спеціально-наукові (формально-юридичний, юридично-технічний, герменевтичний, правової семіотики), коли необхідно досліджувати правову базу діяльності громади з урахуванням специфіки конституційного права.

Принципи дослідження : принцип неупередженості забезпечує справедливість і рівність громадян перед законом, принцип багатофакторності враховує всі аспекти впливу на процеси місцевого самоврядування, принцип об’єктивності зосереджує увагу на реальних даних і фактах, принцип всебічності дозволяє уникнути одностороннього підходу у вирішенні проблем, принцип термінологічності забезпечення чіткості і зрозумілості використання наукових і правових понять.

Методологічні підходи : індукція базується на вивченому конкретному досвіді для формулювання загальних правил, дедукція спрямована на розробку правових норм на основі загальних принципів, аналіз дозволяє визначити проблеми в чинному законодавстві та запропонувати їх рішення, синтез забезпечує гармонізацію різних правових підходів, причинно-наслідковий аналіз показує зв’язки між правовими нормами та їх вплив на діяльність органів місцевого самоврядування.

Право виконує важливу роль у впливі на свідомість людей і регулюванні суспільних відносин через систему нормативно-правових актів. Механізм правового регулювання забезпечує реалізацію норм права та їх перетворення в реальну поведінку людей.

Механізм правового регулювання включає такі елементи, як правові норми, правовідносини, акти реалізації прав і обов’язків, індивідуальні приписи. Його ефективність залежить від злагодженої взаємодії елементів та здатності адаптуватися до змін у суспільних відносинах.

Особливості правового регулювання муніципального процесу полягають у відображенні локальних специфік через муніципальні нормативно-правові акти, обмеженнях території муніципального утворення та забезпеченні реалізації

матеріальних повноважень у межах місцевого самоврядування. Основні регулятори включають як загальнодержавні, так і муніципальні правові акти.

Процесуальні норми важливі для визначення порядку реалізації матеріальних норм. Вони містяться в муніципальних нормативно-правових актах і забезпечують ефективну діяльність органів місцевого самоврядування, регулюючи такі аспекти, як вибори, організацію місцевих референдумів, прийняття місцевих бюджетів та інші форми муніципальної демократії.

Аналіз і вдосконалення механізмів правового регулювання допомагає досягти цілей місцевого самоврядування і підвищити ефективність реалізації прав і обов'язків суб'єктів муніципального права.

Забезпечення охоплення різних аспектів діяльності спрямоване на досягнення конкретних цілей через створення основних умов і залучення необхідних ресурсів. Воно включає економічні, соціальні, правові, організаційні та інформаційні складові.

Правове забезпечення можна розглядати в кількох аспектах: як правове регулювання, як більш широке поняття, що включає додаткові засоби, і як систему норм, що регламентує діяльність суб'єктів. Усі ці підходи взаємодіють і доповнюють один одного.

Правове забезпечення включає: систему нормативно-правових актів, принципи публічного управління (законність, підзвітність, прозорість тощо), а також механізми контролю за дотриманням законодавства.

Правове забезпечення в публічному управлінні формує правові рамки для діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, покращує управління, забезпечує реалізацію прав громадян і сприяє зміцненню довіри між державою і суспільством.

Правова дійсність охоплює три основні групи: правові засоби (норми права, правові звичаї), правову діяльність (правотворчість, правозастосування), суб'єктивні явища (правова свідомість, культура, виховання).

Організація нормативно-правового забезпечення – це процес створення, впровадження та контролю за виконанням нормативно-правових актів, що регулюють певну сферу діяльності.

До органів місцевого самоврядування в Україні входять територіальні громади, місцеві ради, виконавчі органи, а також обласні та районні ради. Їх діяльність регулюється законодавством, що створює умови для вирішення питань місцевого значення.

Організації (державні, приватні, змішані) є основними інструментами реалізації забезпечення, функціонуючи в різних сферах суспільного життя, координуючи діяльність, виконуючи суспільні обов'язки та сприяючи розвитку.

Методологічні аспекти пізнання децентралізації та функціонування територіальних громад є важливими в умовах переходу від моністичного до плюралістичного підходу в науці, що дозволяє ефективніше адаптувати наукові концепції до реалій.

Дотримання принципів об'єктивності, багатофакторності, неупередженості, всебічності та точності термінології є основою для забезпечення якісного аналізу та формулювання висновків.

Загальнонаукові методи, такі як діалектичний, історичний, соціологічний, статистичний, поєднуються з спеціально-науковими методами: формально-юридичним, юридично-технічним, герменевтичним. Це дозволяє глибше вивчати процеси в системі місцевого самоврядування.

Використання методів індукції та дедукції допомагає створювати зв'язок між практичними прикладами та загальними правилами, що дозволяє адаптувати правову базу до потреб громади.

Метод аналізу дозволяє виявити недоліки існуючих норм, а метод синтезу сприяє створенню узгодженої системи правового регулювання, що відповідає реальним умовам місцевого самоврядування.

Результати дослідження спрямовані на вдосконалення чинного законодавства, розробку нових нормативно-правових актів та підвищення ефективності роботи органів місцевого самоврядування.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1. Форми правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у військовий період

Діяльність органів місцевого самоврядування проявляється зовнішніми проявами, і саме цей аспект у публічно-управлінській літературі є формами діяльності органів місцевого самоврядування. Термін «форма» має латинське походження («forma»), що означає зовнішній вигляд, прояв чи вираженість.

Форми діяльності органів публічної влади заявлені як зовнішня сторона їх функціонування, тобто сукупність подібних дій, які забезпечуються в межах організаційних рамок, встановлених законодавством. Іншими словами, це тип діяльності органів, спрямований на реалізацію їх функцій.

Загальноформальні форми діяльності суб’єктів публічної влади класифікують на правові та неправові. Деякі науковці пропонують поділ на правові, організаційні та організаційно-правові форми.

Нормами законодавства України про місцеве самоврядування дозволено виділити такі організаційно-правові форми діяльності органів місцевого самоврядування:

- проведення сесій сільських, селищних і міських рад;
- засідання постійної комісії місцевих рад;
- засідання виконавчих комітетів;
- діяльність голів громад, старост і депутатів;
- організація місцевих референдумів та загальних зборів громадян;
- реалізація місцевих ініціатив членами територіальної громади;
- проведення громадських слухань [49].

Основною організаційно-правовою формою діяльності сільських, селищних, міських, районних у місті (якщо вони створені), районних та обласних рад є сесія, яка включає в себе пленарні засідання ради та засідання її постійних комісій. Законодавство щодо місцевого самоврядування не дає чіткого визначення терміну «сесія», а лише встановлює загальні принципи роботи представницьких органів на сесійній основі та описує складові сесії, зокрема пленарні засідання ради та засідання постійних комісій [48].

Сесія ради включає не тільки пленарні засідання, але й засідання постійних комісій, які скликаються за потребою та є правомочними, якщо на них присутня хоча б половина членів комісії. Хоча законодавець не надає чіткого визначення типів засідань постійних комісій місцевих рад, вони можуть бути черговими чи позачерговими, відкритими чи закритими.

Іншою важливою організаційною формою діяльності органів місцевого самоврядування є засідання виконавчих комітетів сільських, селищних, міських, районних у місті рад. Організаційно-процедурні аспекти діяльності виконавчого комітету регулюються його регламентом, який затверджується для забезпечення виконання покладених на комітет повноважень і впорядкування управлінської діяльності.

Організаційні форми роботи виконавчих органів є різноманітними, оскільки ці органи здійснюють багатогранну діяльність у різних напрямках. Вони поділяються на внутрішньо-організаційну та організаторську. Внутрішньо-організаційна форма охоплює питання структури органів і процедури їх діяльності, що забезпечує функціонування не лише виконавчих органів, а й усієї місцевої ради [23].

Зміст та форми діяльності сільських, селищних, міських, районних у місті (за умови їх створення) рад і їх виконавчих органів значною мірою залежать від повноважень головної посадової особи відповідної територіальної громади. Цей голова в межах своїх законодавчо визначених повноважень організовує роботу місцевої ради та її виконавчого комітету.

Згідно з національним законодавством, сільський, селищний, міський голова має організаційно-розпорядчі повноваження: він є головою ради, очолює її виконавчий комітет, організовує роботу ради та комітету, готує для розгляду ради проекти місцевих програм, бюджету та звіти про їх виконання, а також рішення ради з інших питань, що належать до її компетенції. Він також скликає сесії ради та керує апаратом ради і її виконавчого комітету.

До організаційних форм роботи посадових осіб виконавчих органів місцевих рад відноситься безпосереднє спілкування з населенням через проведення особистих прийомів громадян сільським, селищним, міським головою та керівниками виконавчих органів, а також розгляд звернень громадян [18].

Подібно до організаційно-правових форм роботи сільського, селищного, міського голови, можна виокремити й відповідні форми роботи старости. Згідно з законодавством про місцеве самоврядування в Україні, староста є виборною посадовою особою місцевого самоврядування, представляє інтереси мешканців села чи селища у виконавчих органах місцевих рад, є членом виконавчого комітету за посадою, бере участь у пленарних засіданнях ради та її постійних комісіях. У процесі виконання своїх повноважень староста підзвітний та підконтрольний жителям відповідної території і несе відповідальність перед ними та перед радою.

Особливу увагу слід приділити діяльності депутатів місцевих рад. Як представники інтересів територіальної громади та виборців свого округу, депутати зобов’язані захищати та відстоювати їхні інтереси, виконувати доручення в межах своїх повноважень і активно брати участь у процесах місцевого самоврядування. Права та обов’язки депутатів визначаються відповідно до напрямів їхньої діяльності, основними з яких є робота в раді та робота в виборчому окрузі.

Організаційно-правові форми роботи депутатів місцевих рад регулюються Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», Законом України

«Про статус депутатів місцевих рад», регламентами місцевих рад та іншими підзаконними нормативно-правовими актами органів місцевого самоврядування.

Однією з організаційно-правових форм реалізації повноважень депутата на сесії місцевої ради є депутатський запит та депутатське запитання [43].

Місцеві ініціативи можна вважати особливою формою безпосереднього волевиявлення територіальних громад. Члени громади мають право ініціювати розгляд у місцевій раді будь-якого питання, яке належить до відання місцевого самоврядування, через механізм місцевої ініціативи. Порядок подання такої ініціативи визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом громади.

У процесі громадських слухань члени територіальної громади можуть заслуховувати депутатів і посадових осіб, піднімати питання та вносити пропозиції з питань місцевого значення, що належать до компетенції місцевого самоврядування. Пропозиції, що виникають за результатами слухань, обов'язково розглядаються органами місцевого самоврядування, що підкреслює важливість участі територіальної громади у вирішенні ключових питань місцевого рівня.

Органи самоорганізації населення також є організаційно-правовою формою безпосередньої участі громадян у місцевому самоврядуванні. Вони утворюються шляхом виборів (таємним голосуванням) на загальних зборах або конференціях громадян, що проводяться за місцем їх проживання, з дозволу відповідних рад, на термін їх повноважень, якщо інше не визначено рішенням ради чи положенням про орган самоорганізації населення.

При створенні органів самоорганізації необхідно враховувати, що їх кількість має бути оптимальною, щоб місцева рада чи її виконавчий комітет могли ефективно працювати з кожним органом окремо. Розміри територій, на які ці органи поширюють свою діяльність, повинні забезпечувати зручний доступ до них для всіх громадян.

Отже, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи мають право обирати способи здійснення своїх функцій і повноважень. У зв'язку з цим

неможливо скласти вичерпний перелік організаційно-правових форм діяльності органів місцевої влади в законодавстві про місцеве самоврядування. Однак складність і різноманітність життя територіальних громад спонукають до постійного вдосконалення існуючих та пошуку нових організаційно-правових форм для діяльності органів місцевого самоврядування [51].

Повномасштабне вторгнення російської федерації стало найбільшим викликом для України з дня відновлення її незалежності. З-поміж інших війна загострила й проблеми досягнення стійкості регіонів та громад. Місцеве самоврядування в його сучасному вигляді ще ніде у світі не стикалося з викликами, які постали перед територіальними громадами України внаслідок широкомасштабного вторгнення росії.

Місцеве самоврядування в Україні довело свою життєздатність в умовах воєнного стану. У більшості регіонів органи місцевого самоврядування зберегли свою функціональність і керованість, здатність здійснювати ефективне управління на місцевому рівні у співпраці з державною владою в особі військових адміністрацій та їхніх очільників [52].

Є принаймні три режими взаємодії органів місцевого самоврядування із військовими адміністраціями в роботі різних громад:

1) заміщення органів місцевого самоврядування військовою адміністрацією;

2) спільне управління громадою з боку органів місцевого самоврядування і військових адміністрацій;

3) розширені повноваження органів місцевого самоврядування із частковим підпорядкуванням військовій адміністрації вищого рівня.

Застосування того чи іншого режиму залежить від конкретних умов життя громади. У більшості регіонів обласні та районні ради виконують свої повноваження, визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» паралельно з роботою відповідних військових адміністрацій. Останні виконують функції державних адміністрацій та здійснюють керівництво у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки й порядку [43].

Для порівняння дій органів місцевого самоврядування нами під час воєнного стану нами було обрано Дніпропетровщину та Львівщину як два близько розташованих регіони, які водночас вимушені в умовах воєнного стану відповідати на різні виклики.

Дніпропетровська область не має окупованих частин, зокрема, завдяки вчасній підготовці ліній оборони і внутрішньої системи захисту за ініціативи самих територіальних громад. Тим часом область межує з кількома зонами бойових дій у Донецькій, Запорізькій, Херсонській областях, перебуває близько до таких зон у Харківській і Луганській областях, забезпечуючи тилову підтримку за цими напрямками.

Стійкість області спирається на її соціально-економічний стан. До широкомасштабного воєнного нападу РФ на Україну Дніпропетровська область за багатьма показниками відігравала провідну роль у країні, розділяючи перше / друге місця серед регіонів з Києвом. В умовах війни відносна економічна вага області так само висока.

Забезпечення тилової підтримки за кількома оперативними напрямками – південному (Херсонська та Запорізька області), північному (Харківський напрям), східному (Донецька область) – ставить перед військовими адміністраціями, органами регіональної та місцевої влади такі першочергові завдання:

– суто військові питання – розбудова в регіоні ешелонованої оборони на всіх напрямках. Наразі під найбільшим воєнним тиском на заході та півдні перебувають Криворізький та Нікопольський райони, безпосередньо наближені до лінії фронту – їх регулярно обстрілюють російські війська з реактивних систем залпового вогню, ствольної артилерії, мінометів. На сході під методичними ракетними атаками (насамперед по об’єктах транспортної інфраструктури) – територія Синельниківського району;

– організація логістичного регіонального хабу для забезпечення військ, передусім зброєю, яку переважно транспортують залізничним та автомобільним транспортом із західних кордонів країни;

– організація логістичних послуг з надання медичної допомоги військовим;

– підготовка формувань ТрО;

– розв’язання питань ВПО [28].

Найбільша кількість біженців до області переміщується з Донецької та Харківської областей. Переважна більшість ВПО після отримання базової допомоги рухається далі до Центру та Заходу України, проте значна кількість затримується в Дніпропетровській області, що вимагає розв’язувати питання їх розміщення. Водночас із організацією допомоги біженцям дніпропетровські територіальні громади можуть упоратися самотужки, використовуючи ресурс області й допомогу від благодійних організацій і фондів.

З початку війни до центрів адмінпослуг області звернулося майже 202 тис. переселенців – здебільшого для оформлення статусу ВПО та допомоги на проживання. Центри адмінпослуг області видали майже 118 тис. довідок про надання статусу переселенця, зареєстрували понад 83 тис. заяв на грошову допомогу. Зафіксовано понад 270 повідомлень від мешканців області і переселенців про факти руйнування або пошкодження нерухомості внаслідок бойових дій.

На середину червня Дніпропетровська область була на другому місці після Львівської за кількістю прийнятих ВПО: тільки в обласному центрі зареєстровано 109 тис. осіб, у Кривому Розі – 60 тис. За даними ОМС, у травні фактична кількість ВПО перевищувала офіційну у 2,5 раза. За оцінкою мера Дніпра, навіть за такої кількості питань з розміщенням переселенців не виникало, але значних проблем очікували з початком опалювального сезону.

Географічно віддалені від зони бойових дій області Заходу України зазнали найменшої шкоди в порівнянні з іншими регіонами. Водночас залишається загроза вторгнення з боку Білорусі. Тому у Львівській міській раді наприкінці червня було напрацьовано план дій на випадок такого нападу, де визначили схему оборони та сили й засоби, які є в підпорядкуванні міста.

Західні області України вже в перші тижні воєнних дій стали регіонами-реципієнтами спровокованих війною внутрішніх міграцій населення. На 18 липня було зареєстровано ВПО: у Закарпатській області – 164 164, в Івано-Франківській – 110 823, у Львівській – 102 954, у Тернопільській – 85 204, у Чернівецькій області – 77 2845 [28].

Відтак гостро постали завдання тимчасового розміщення ВПО та створення для них прийнятних умов життя, професійної та підприємницької діяльності. Улітку в м. Львові відкрили три модульні містечка, де живе 1 тис. осіб. Прийнято до експлуатації перший квартал у модульному містечкові у Львівському районі. Таке житло розпочали споруджувати в Дрогобицькому, Яворівському, Червоноградському та Стрийському районах.

Зрештою створення сприятливого для ВПО соціального середовища розглядають як чинник залучення людського капіталу й активізації економічної діяльності в макрорегіоні Заходу України.

Бюджетна комісія Львівської обласної ради створила робочу групу, яка підготувала «Концепцію соціально-економічної адаптації Львівщини до умов воєнного стану і стратегічних напрямів економічного відродження на післявоєнний період» [28].

Таким чином, територіальні громади в умовах війни пройшли краш-тест і стали базовою ланкою, що забезпечують стійкість тилу. На початковому етапі широкомасштабної російської агресії територіальні громади узяли на себе підтримку ЗСУ та частину їхніх функцій, забезпечення життєдіяльності громади (часто в умовах бойових дій); сприяли евакуації та розміщенню населення у відносно безпечних громадах; сприяли релокації підприємств, а головне – підтриманню стабільності в суспільстві.

Форми правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у військовий період є успішними для підтримки стабільності та безпеки на місцевому рівні. Вони можуть органам влади ефективно реагувати на виклики, забезпечувати права і потреби громадян, а також сприяти відновленню та розвитку в умовах війни. Адаптація правового

забезпечення до нових умов є важливою умовою для підтримки демократичних процесів і забезпечення сталого розвитку в Україні [57].

Отже, діяльність органів місцевого самоврядування є важливою частиною управлінської системи України, зокрема в умовах воєнного стану, коли ці органи виконують функції, які сприяють стабільності та безпеці в регіонах. Форма діяльності місцевих органів самоврядування варіюється в залежності від специфіки функціонування, завдань і обставин. Організаційно-правові форми, зокрема сесії рад, робота виконавчих комітетів, громадські слухання, місцеві ініціативи та органи самоорганізації населення, дозволяють місцевим органам ефективно реалізовувати свої функції та відповідати на виклики, що виникають на місцях.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації, органи місцевого самоврядування в Україні, попри складні умови, показали свою життєздатність, здатність до адаптації та спільної роботи з військовими адміністраціями. Місцеве самоврядування стало важливою ланкою в управлінні під час війни, забезпечуючи функціонування тилу, підтримку ЗСУ, розселення біженців, організацію логістичних і медичних процесів.

Дніпропетровська та Львівська області продемонстрували різні підходи до вирішення проблем у межах воєнного стану, адже кожен регіон стикається з унікальними викликами. Дніпропетровщина, розташована ближче до зони бойових дій, активно залучала ресурси для підтримки оборони, організації допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО), а Львівщина, на відміну від Дніпропетровщини, переважно приймала ВПО та займалась їхньою адаптацією до нових умов.

У загальному, органи місцевого самоврядування в Україні успішно виконують свої функції, організовують соціально-економічну адаптацію регіонів і підтримують стабільність в умовах війни. За допомогою організаційно-правових форм діяльності вони не тільки забезпечують виконання поточних завдань, але й сприяють розвитку територіальних громад після завершення конфлікту.

2.2. Нормативні форми правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у військовий період

Незважаючи на воєнний стан, місцеве самоврядування продовжує свою діяльність. Органи місцевого самоврядування на всіх рівнях активно співпрацюють з військовим командуванням та військовими адміністраціями, а за необхідності узгоджують між собою окремі повноваження. Додаткові обов'язки, що лягли на місцеву владу на початку війни, стосувалися великої кількості внутрішньо переміщених осіб.

Місцеві органи самоврядування організували процес реєстрації статусу переселенців, видачу довідок і, за допомогою громад, забезпечили розміщення людей, які були змушені покинути свої домівки.

В умовах бойових дій деякі населені пункти України потрапили під тимчасову російську окупацію. Представники місцевого самоврядування на цих територіях зіткнулися з питанням, як діяти в таких умовах.

Правові основи місцевого самоврядування в Україні визначені в Конституції України, законах «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», відповідному законодавстві, підзаконних нормативно-правових актах, а також в актах місцевих рад, які приймаються у межах їхньої компетенції.

Згідно з частиною 1 статті 140 Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села або об'єднання кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Згідно з частиною 3 цієї статті, місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, визначеному законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи [24].

Згідно з частиною 6 згаданої статті Конституції України, сільські, селищні та міські ради мають право за ініціативою жителів створювати будинкові,

вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення, наділяючи їх частиною своїх повноважень, фінансів та майна.

Відповідно до статті 146 Конституції України, питання організації місцевого самоврядування, а також формування, діяльність і відповідальність органів місцевого самоврядування регулюються законом.

Засади організації та діяльності місцевого самоврядування в Україні, а також правовий статус і відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування визначаються відповідно до Конституції України через Закон України від 21.05.1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» [43].

Досвід децентралізації влади та досвід, набутий під час пандемії COVID-19, дозволяють ефективно зберігати функціонування державних та самоврядних інституцій, забезпечуючи вирішення кризових ситуацій на високому рівні.

Повертаючись до питання повноважень місцевих органів публічної адміністрації в умовах воєнного стану в Україні, слід зазначити, що органи місцевого самоврядування продовжують виконувати свої функції відповідно до Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та інших нормативно-правових актів.

Зокрема, органи місцевого самоврядування та виконавчої влади повинні реалізувати заходи і повноваження, передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану», для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави.

На територіях, де введено воєнний стан, можуть створюватися тимчасові державні органи, такі як військові адміністрації, для забезпечення дії Конституції та законів України. Однак важливо зазначити, що функціонування цих тимчасових органів не припиняє діяльність органів місцевого самоврядування, хоча військові адміністрації накладають суттєві обмеження на їх повноваження, що впливає на управління територіями та реалізацію місцевого самоврядування територіальними громадами України [5].

Під час повномасштабної війни органи місцевого самоврядування в Україні отримали нові обов'язки. Серед них варто відзначити такі: налагодження тісної взаємодії з військовими адміністраціями та командуванням, узгодження режиму роботи та, за потреби, погодження перерозподілу окремих повноважень.

Це дозволило оперативно організувати оборону населених пунктів та забезпечити необхідними ресурсами для цього. Одним із ключових аспектів стало своєчасне інформування населення для гарантування його безпеки та збереження життів.

Особливе навантаження відчули територіальні громади, розташовані на кордонах з Польщею, Молдовою, Угорщиною, Словаччиною та Румунією. Це зумовлено тим, що ці райони стали основними для прийому, розміщення та забезпечення внутрішньо переміщених осіб, оскільки вони залишалися відносно спокійними. Саме органи місцевого самоврядування в таких громадах виконують основну частину роботи, пов'язану з реєстрацією статусу ВПО, видачею довідок, розміщенням, розподілом гуманітарної допомоги, оформленням виплат та іншими питаннями [29].

Також варто зазначити, що, відповідно до Наказу МОН № 274 від 28.03.2022 року, який регулює організацію здобуття загальної середньої освіти в умовах воєнного стану, органи управління освітою, підпорядковані органам місцевого самоврядування та виконавчої влади, мають забезпечити зарахування здобувачів освіти, які змушені були змінити місце навчання, до нових закладів освіти та організувати навчання за найбільш безпечними формами.

Додатково, Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо функціонування місцевого самоврядування в умовах воєнного стану» №2259-IX (реєстр. №7269), який зміцнює спроможність органів місцевого самоврядування та дозволяє оперативно приймати необхідні рішення для забезпечення життєдіяльності громад.

Цей закон розширює повноваження міських, селищних та сільських голів, змінює умови функціонування військових адміністрацій і спрощує процедуру

прийняття актів місцевою владою. Зокрема, на час воєнного стану сільським, селищним і міським головам надається право одноосібно приймати рішення з таких питань:

- звільнення земельних ділянок комунальної власності від незаконно розміщених тимчасових споруд;
- обстеження будівель і споруд, пошкоджених під час бойових дій;
- демонтаж будівель, визнаних аварійно небезпечними;
- передача коштів з місцевих бюджетів на потреби Збройних Сил України та забезпечення заходів воєнного стану;
- створення установ для надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення і звільнення їх керівників;
- боротьба зі стихійними лихами, епідеміями, епізоотіями;
- управління небезпечними відходами.

Крім того, на час воєнного стану спрощуються процедури прийняття актів органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами, зокрема:

- не потрібно проводити конкурси при прийомі на службу, подавати декларації чи документи про підтвердження рівня володіння державною мовою (за умови, що це не є обов'язковим);
- не застосовуються вимоги щодо оприлюднення проєктів актів згідно з Законом України «Про доступ до публічної інформації» та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють регуляторну політику та державну допомогу [2].

Також на органи місцевого самоврядування було покладено завдання з ліквідації наслідків бойових дій. Правову основу для вирішення цього питання забезпечує постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 року № 423, якою були внесені зміни до Порядку проведення обстеження об'єктів будівництва, що були прийняті в експлуатацію. Ці зміни визначають процедуру обстеження об'єктів, пошкоджених внаслідок військових дій.

Згідно з цією постановою, обстеження таких об’єктів проводиться за рішенням уповноважених органів – виконавчих органів сільських, селищних та міських рад, або, у певних випадках, військовими адміністраціями.

Також важливо зазначити, що на органи місцевого самоврядування покладено ряд обов’язків, зокрема:

– затвердження порядку організації та координації невідкладних робіт уповноваженими органами;

– визначення об’єктів, які потребують першочергового обстеження;

– організація заходів з проведення обстеження пошкоджених об’єктів;

– організація аварійного демонтажу об’єктів за рішенням регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій [44].

Отже, з огляду на перелічені повноваження органів місцевого самоврядування, можна зробити висновок, що був сформований цілісний механізм, спрямований на ліквідацію наслідків військових дій.

Щодо проблем реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, важливо підкреслити, що для забезпечення ефективного функціонування органів місцевої влади в цих складних умовах критично важливо, щоб влада продовжувала роботу над удосконаленням механізмів місцевої демократії та законодавчою діяльністю [4].

У зв’язку з цим до Верховної Ради України було подано кілька важливих законопроєктів. Зокрема, Проєкт Закону №7153 «Про внесення змін до Законів України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про правовий режим воєнного стану» для забезпечення ефективного управління державою в умовах воєнного стану» (прийнятий Верховною Радою 24.03.2022, переданий на підпис Президенту); Проєкт Закону №7269 «Про внесення змін до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» щодо функціонування місцевого самоврядування під час воєнного стану» (прийнятий Верховною Радою 12.05.2022); Проєкт Закону №7283 «Про народовладдя на рівні місцевого самоврядування» (прийнято за основу) та інші.

Частина цих законопроєктів спрямована на спрощення роботи органів місцевого самоврядування в умовах війни, а також на розширення правових можливостей для залучення громадян та організацій до процесу прийняття рішень на місцевому рівні. Однак, важливим бар'єром для реалізації цих ініціатив є те, що не всі законопроєкти були прийняті Верховною Радою, і деякі з них досі знаходяться на етапі розгляду. Крім того, у зв'язку з продовженням воєнного стану важко прогнозувати, коли ці законопроєкти будуть ухвалені.

Також у період воєнного стану було прийнято ряд законів у сфері муніципального права, зокрема Закон України №2259-IX від 12.05.2022 «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування під час воєнного стану». Цей закон значно розширив повноваження голів місцевих громад. Зокрема, під час воєнного стану сільські, селищні, міські голови, на території яких не ведуться бойові дії і не створена військова адміністрація, можуть приймати рішення щодо:

- перерахування коштів з місцевих бюджетів на потреби Збройних Сил України та для забезпечення заходів воєнного стану;
- створення установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення та звільнення керівників таких установ, залучення приватних осіб або компаній для надання цієї допомоги;
- організація заходів з боротьби зі стихійними лихами, епідеміями та епізоотіями;
- управління небезпечними відходами [38].

Під час воєнного стану сільський, селищний чи міський голова територіальної громади, де не проводяться бойові дії і не створена військова адміністрація, має право приймати рішення, що стосуються заходів правового режиму воєнного стану, з обов'язковим повідомленням начальника відповідної обласної військової адміністрації протягом 24 годин. Зокрема, це стосується таких питань:

– звільнення земель комунальної власності від незаконно розміщених тимчасових споруд, включаючи ті, що були встановлені, але не введені в експлуатацію згідно з встановленим законодавством порядком;

– обстеження будівель і споруд, пошкоджених внаслідок бойових дій, що здійснюється відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»;

– демонтаж будівель і споруд, які за результатами обстеження визнано аварійно небезпечними і такими, що становлять загрозу життю людей.

Також був прийнятий Закон України від 09.07.2022 № 2389-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», який передбачає комплексне удосконалення механізмів реалізації регіональної політики держави [39].

Зокрема:

– було систематизовано документи державної регіональної політики, включаючи державну стратегію регіонального розвитку України, регіональні стратегії розвитку та стратегії розвитку територіальних громад.

– визначено чотири типи територій з різним функціональним призначенням: території відновлення, регіональні полюси зростання, території з особливими умовами для розвитку та території сталого розвитку.

Згідно з Законом України від 02.05.2023 № 3077-IX «Про службу в органах місцевого самоврядування», передбачено:

– розмежування статусу службовців місцевого самоврядування та виборних посадових осіб місцевого самоврядування.

– закріплення принципу політичної нейтральності службовців місцевого самоврядування при збереженні їхнього конституційного права обиратися та гарантій, визначених виборчим законодавством.

– визначення повноважень керівника служби в органах місцевого самоврядування.

– встановлення порядку проведення відкритих конкурсів на посади службовців місцевого самоврядування, а також публікація оголошень про конкурси та результатів через єдиний портал вакансій публічної служби.

– оновлення процедур формування складу конкурсної комісії.

– запровадження щорічного оцінювання результатів діяльності службовців місцевого самоврядування.

– модернізація порядку професійного розвитку службовців місцевого самоврядування.

– введення механізмів кар'єрного зростання службовців місцевого самоврядування, що передбачають переведення на вищі посади у межах категорії посад протягом року після отримання високої оцінки.

– покращення кадрового резерву службовців місцевого самоврядування.

– встановлення окладів службовців місцевого самоврядування та визначення дисциплінарної і матеріальної відповідальності для них [46].

Підсумовуючи, можна зазначити, що органи місцевого самоврядування в Україні під час воєнного стану не припиняли своєї діяльності ані на день. Їхня структура зазнала змін, і хоча деякі органи стикаються з проблемами фінансування, інші мають труднощі через недостатнє законодавче регулювання, що вимагає вдосконалення нормативно-правової бази у сфері місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Незважаючи на введення воєнного стану, органи місцевого самоврядування продовжують виконувати свої функції ефективно. Місцева влада тісно співпрацює з військовими адміністраціями, організовує допомогу для внутрішньо переміщених осіб, забезпечує безпеку та здійснює інші важливі заходи. В умовах війни особливо важливими є своєчасне інформування населення, організація розміщення біженців та підтримка освіти і гуманітарної допомоги.

Законодавство, що регулює місцеве самоврядування, надає органам місцевої влади можливість діяти в межах повноважень, визначених

Конституцією та законами, одночасно забезпечуючи додаткові обов'язки та можливості для більш швидкого реагування на кризові ситуації. Місцеві органи влади отримали нові повноваження, що дозволяють боротися з наслідками бойових дій, зокрема обстеженням пошкоджених об'єктів, демонтажем аварійних споруд та забезпеченням потреб Збройних Сил України.

Спеціальні закони, прийняті під час воєнного стану, такі як Закон № 2259-IX та зміни до Закону «Про правовий режим воєнного стану», значно посилили можливості органів місцевого самоврядування. Ці зміни дозволяють швидко приймати рішення, спрощують процедури, розширюють повноваження місцевих голів та полегшують взаємодію з іншими державними органами [38].

Водночас для забезпечення ефективної роботи місцевих органів влади в умовах війни важливим є подальше удосконалення механізмів місцевої демократії, спрощення процедур, розширення прав громад та підготовка до можливих змін в управлінських практиках.

Таким чином, органи місцевого самоврядування продовжують відігравати важливу роль навіть у складних умовах воєнного стану, активно виконуючи свої функції, спрямовані на збереження стабільності та підтримку громад, одночасно сприяючи реформам, які можуть зміцнити їхню роль у майбутньому.

2.3. Міжнародні стандарти регулювання діяльності органів місцевого самоврядування

Становлення демократичної правової держави характеризується становленням громадянського суспільства як форми демократичної держави, що забезпечує тісну участь громадян в управлінні суспільством, а також створює умови для задоволення соціально-економічних і культурних потреб населення, тим самим сприяючи забезпеченню прав і свобод людини. Місцеве самоврядування є початком вільного, демократичного суспільства.

Місцеве самоврядування є неодмінною ознакою будь-якого сучасного демократичного суспільства. Відмінності у формуванні систем місцевого

самоврядування залежать від багатьох факторів, політичного режиму, організації, державного устрою, адміністративно-регіонального поділ удержави, національні традиції. У більшості сучасних країн усіма місцевими справами керують спеціальні органи місцевого самоврядування, створені на основі загального, рівного і прямого голосування, а також спеціально призначені органи місцевого самоврядування з центру шляхом таємного голосування.

У правових актах розвинених країн англосаксонського права (у Великій Британії, членах Британської Співдружності та інших) закріплено термін «місцеве управління». У цих країнах діє децентралізована система місцевого управління. У муніципалітетах таких країн населенням обираються ради, мери, відповідні муніципальні службовці (шериф, скарбник, атторней, аудитор тощо). У малих парафіях є сходи (збори) населення, які приймають певні місцеві рішення [49].

Найбільш широко прямі вибори подібних осіб у графствах і нижчих одиницях здійснюються в Сполучених штатах Америки та Канаді. У країнах англосаксонського права в регіональні муніципалітети не призначаються «зверху» посадові особи загальної компетенції (губернатори, префекти, районні директори та ін.), але загалом «місцеве управління» розглядається в англосаксонських країнах як продовження єдиного управління в країні – government, зрештою рахунку походить від парламенту (у федеративних США, Австралії, Канаді організація місцевого управління та муніципальної служби регулюється правовими актами не держави, а суб'єктів федерації).

Подібна децентралізована система місцевого самоврядування з порадами та виборними посадовими особами на різних рівнях (в префектурах, округах, поселеннях) є у Японії. У цілому нині японська модель місцевого самоврядування будується по англосаксонському підходу (переважно цього вплинули США, чиї окупаційні влади у 1945 – 1946 рр. грали велику роль у підготовці проекту японської конституції). Модель місцевого управління за англосаксонською системою можна знайти у всіх країнах, які раніше були британськими колоніями. У деякій частці такий вплив є і в Скандинавських

країнах, але, наприклад, у Швеції замість одноосібних мерів рада (а не населення) обирає колегіальний виконавчий комітет (мера в англосаксонських державах обирає населення територіальної одиниці).

Найбільшою мірою децентралізованою вважається система місцевого самоврядування у Швейцарії, де також поширені інститути прямої демократії (референдуми та зборів населення для вирішення питань муніципального значення).

Тим не менш, у цьому випадку про значний вплив англосаксонського права стверджувати не доводиться: у Швейцарії подібні інститути сформувалися пізніше англосаксонських держав і самостійно [65].

Виборним посадовим особам муніципальної виконавчої влади (вибраним префектам, мерам, головам виконкомів тощо) кожному рівні підзвітний свій контингент муніципальної служби.

У континентальному праві деяких країн Європи, в Латинській Америці, інших державах застосовується термін «місцеве самоврядування». У таких країнах функціонує:

1) державне управління на місцях. Наприклад, у Франції як така керуюча ланка виступають призначені урядом чиновники загальної компетенції – комісари республіки (або «префекти») у регіонах та у департаментах.

Департаменти з'єднують округи з призначеними супрефектами, кантони, які призначаються відповідні державні служби, але в кантонах немає глави – чиновника загальної компетенції (в округах і кантонах обраних порад та мерів немає), а також міські та сільські комуни. Лише регіони, департаменти та комуни є за Конституцією Франції 1958 «територіальними колективами», тому в округах і кантонах обираються ради і мерів немає [71].

Розглянемо також особливості організації місцевого самоврядування Німеччини. У федеративній Німеччині призначені чиновники загальної компетенції – це керівники 252 амтів у 3 із 16 земель – суб'єктах федерації, вони керують частиною низових муніципальних одиниць громад, а також призначені

урядами земель чиновники, які є головами великих округів у п’яти найбільш населених землях (всього округів – 22) [74].

Такі чиновники – голови всіх державних служб (служб певного суб’єкта федерації) на муніципальному рівні; у країнах Європи на низовий (суспільний) рівень влади муніципалітету чиновники загальної компетенції «зверху» не призначаються (подібний механізм є лише в деяких країнах Азії);

2) органи місцевого самоврядування «територіальних колективів», тобто. обираються поради, їхні голови – як посадові особи загальної компетенції виконавчої гілки влади місцевого самоврядування у департаментах та регіонах, а також мери та сільських комунах.

Проте мери (глави місцевої муніципальної служби) у Франції, а після реформ бургомістри в Німеччині після їх обрання радами одночасно призначаються як представники державної влади (Франція) чи влади землі (Німеччина) у громадах та приймають відповідні рішення, які мають на території громади загальнодержавний характер (наприклад, облік виборців, призовників на військову чи альтернативну службу) [74].

Таким чином, на територіях муніципалітетів багатьох країн, у тому числі англосаксонських, здійснюється не тільки місцеве самоврядування, а й державне, а також інше публічне управління з питань повноважень вищих територіальних одиниць та компетенції їх органів.

Рекомендації Rec (2001) 19 Комітету міністрів Ради Європи «Про участь громадян у місцевому публічному житті» визначають 13 основних принципів політики демократичної участі на місцевому рівні, серед яких, зокрема, такі:

– забезпечити громадянам право на доступ до чіткої та детальної інформації щодо справ, що стосуються їхніх місцевих громад, а також право висловлювати свою думку з важливих питань, що впливають на їхнє майбутнє;

– шукати нові способи підвищення громадянської свідомості та разом із громадами і органами місцевої влади сприяти розвитку культури демократичної участі;

– підвищувати усвідомлення громадянами їхнього належності до громади та заохочувати їх до активної участі та відповідальності за життя своїх громад;

– посилювати взаємодію між органами влади та громадянами, заохочуючи місцевих лідерів акцентувати увагу на громадянській участі, уважно ставитися до вимог і очікувань людей та надавати адекватні відповіді на їхні потреби;

– виробити єдиний підхід до участі громадян, що враховує як механізми представницької демократії, так і форми прямої участі у прийнятті рішень і управлінні місцевими справами;

– особливу увагу звертати на категорії громадян, які стикаються з найбільшими труднощами в процесі участі або на тих, хто де-факто залишається на узбіччі місцевого публічного життя [69].

Дотримання цих та інших принципів має сприяти підвищенню рівня участі громадян у вирішенні питань місцевого значення. Однак, Рекомендації не враховують ситуацій, коли в країні запроваджено воєнний стан, тому в таких умовах їх застосування та виконання стає обмеженим.

Муніципалітети можуть бути відповідальними за різноманітні питання або ж виконувати одну конкретну задачу (наприклад, організація шкільної освіти).

Класифікація Оффердала дозволяє виділити чотири типи органів місцевого самоврядування:

1) загального призначення з високим рівнем представництва;

2) цільового призначення з високим рівнем представництва (США, Великобританія), ці типи можна визначити як політичну децентралізацію;

3) загального призначення з низьким рівнем представництва (префектури);

4) цільове призначення з низьким рівнем представництва (периферійні органи центрального управління), що визначається як адміністративна децентралізація.

У країнах Скандинавії чітко прослідковується тенденція передачі функцій муніципальним органам загального призначення. В результаті процесу укрупнення кількість муніципалітетів з 1950 по 1990 рік скоротилася: у Данії з

1388 до 275, у Фінляндії з 547 до 455, у Норвегії з 744 до 448, а в Швеції з 2498 до 284.

При визначенні співвідношення між територією та функціями, які вона забезпечує, необхідно враховувати таку концепцію: сукупність громадян, які отримують вигоду від діяльності місцевих органів, включає всіх, хто платить за ці послуги. Така фінансова еквівалентність гарантує, що місцеве управління надасть саме ту кількість послуг, яку потребують члени місцевої спільноти.

Перший тип органів місцевого управління (власне місцеве самоврядування) базується на універсальних одиницях з високим рівнем автономії від центрального уряду та керується обраними на місцевому рівні представниками громадян. Це робить таку організацію політичною, а не адміністративною. Якщо ж із місцевого самоврядування прибрати обраного представника, то залишиться адміністративна структура, що нагадує місцеві підрозділи центральних урядових установ.

У випадку, коли одиниці місцевого самоврядування є малими та гомогенними, для вирішення спільних проблем можуть створюватися спеціалізовані структури, які слугують проміжним рівнем організації. Існує прямий зв’язок між кількістю рівнів у системі місцевого управління та розмірами одиниць, що створюються. Цей підхід більш характерний для країн, де муніципальні одиниці є малими за розміром і повноваженнями. У таких випадках проміжний рівень стає важливим, тоді як у країнах із більшими муніципалітетами (наприклад, у Великій Британії) ця роль зменшується.

Найбільші муніципалітети часто використовують систему міжмуніципального співробітництва, зазвичай у вигляді спеціалізованих структур.

Загальний аналіз показує, що не існує єдиного підходу до вирішення цих питань, оскільки система місцевого управління безпосередньо залежить від форми держави, типу політичної системи та історичних, економічних і соціокультурних традицій. Однак можна виділити певні закономірності: для малих самоврядних одиниць необхідно створювати проміжні рівні

самоврядування, які виконуватимуть функції, які неможливо реалізувати в межах маленьких одиниць. Також існує розповсюджена практика створення альтернативних проміжним рівням міжмуніципальних структур, що спеціалізуються на виконанні конкретних функцій. Ця практика може бути успішно адаптована і в Україні [33].

Міжнародні стандарти регулювання діяльності органів місцевого самоврядування надають важливу роль у забезпеченні демократичного управління на місцевому рівні, сприяють підзвітності, прозорості та участі громадян у процесі прийняття рішень.

Наприклад, Європейська хартія місцевого самоврядування визначає основні принципи місцевого самоврядування, такі як:

- право на місцеве самоврядування;
- демократичний характер виборів органів місцевого самоврядування;
- повноваження органів місцевого самоврядування, які не мають визначених законом;
- фінансова автономія, що включає право на створення власних доходів;
- участь громади в прийнятті рішень через консультації та інші механізми.

При цьому, Загальна декларація прав людини підкреслює участь громадян у державних справах, які включають і місцеве самоврядування.

Різні агентства ООН, такі як Програма розвитку ООН (ПРООН), працюють над зміцненням місцевого самоврядування та підвищенням його ефективності в країнах, що розвиваються.

Принципи децентралізації, затверджені на засіданні Генеральної асамблеї ООН, акцентують увагу на важливості передачі повноважень і ресурсів на місцевий рівень, що дозволяє місцевим громадам краще задовольняти потреби своїх мешканців.

Рада Європи розробила різні рекомендації, які склали вказівки для держав-депутатів щодо впровадження ефективних систем місцевого самоврядування,

включаючи питання фінансування, прозорості, захисту участі та прав місцевих органів влади.

Європейський Союз також пропонує різні програми та ініціативи для розвитку місцевого самоврядування в країнах-кандидатах на вступ до ЄС, підкреслюючи важливість дотримання стандартів демократичного управління.

На конференціях, таких як Конгрес місцевих і регіональних влад Європи, обговорюються питання дотримання міжнародних стандартів місцевого самоврядування, їх впровадження та адаптації до національних умов [22].

Міжнародні стандарти регулювання діяльності органів місцевого самоврядування становлять основи для побудови демократичних, підзвітних і прозорих систем управління на місцевому рівні. Вони сприяють розвитку місцевої демократії, підвищують рівень участі громадян у прийнятих рішеннях і забезпечують реалізацію їхніх прав. Адаптація цих стандартів до національного законодавства є важливою для інтеграції України в європейський та світовий простір.

Можна підсумувати ключові аспекти розвитку демократичної правової держави, зокрема через становлення громадянського суспільства та місцевого самоврядування, яке є основною характеристикою будь-якої сучасної демократії.

Місцеве самоврядування – це основа демократичного суспільства, яке дозволяє громадянам активно брати участь в управлінні своїми територіями. Система місцевого самоврядування в різних країнах має свої особливості, що визначаються політичним режимом, державним устроєм і національними традиціями. Важливою є роль децентралізації, що дає змогу ефективно розподіляти повноваження між центром і місцевими органами влади [20].

Міжнародні стандарти місцевого самоврядування, зокрема Європейська хартія місцевого самоврядування та інші рекомендації Ради Європи, підкреслюють важливість участі громадян у процесах місцевого управління, забезпечення фінансової автономії та прозорості в ухваленні рішень. Окремо слід зазначити, що міжнародні організації, зокрема ООН і ПРООН, активно

підтримують розвиток місцевого самоврядування в країнах, що розвиваються, надаючи їм методологічну та технічну допомогу.

Децентралізація та автономія місцевих органів є важливими інструментами для забезпечення демократичної участі громадян у місцевому управлінні, що включає право на доступ до інформації та участь у прийнятті рішень. Важливою є також фінансова автономія місцевих органів влади, яка дає їм можливість ефективно реалізовувати свої функції та потреби місцевих громад.

Типи місцевого самоврядування можуть бути різними, від загального призначення до цільового, і це залежить від рівня автономії, розміру та функцій територіальних одиниць. Прикладом є практика створення міжмуніципальних структур для виконання специфічних функцій, що є важливим для України, де можливе застосування такої моделі для ефективнішого виконання місцевих завдань.

Адаптація міжнародних стандартів до національного законодавства є ключовим завданням для інтеграції України в європейський та світовий простір. Відповідно до цих стандартів має розвиватися система місцевого самоврядування в Україні, що сприятиме демократизації та підвищенню рівня участі громадян у вирішенні питань місцевого значення.

У загальному підсумку, забезпечення високого рівня місцевого самоврядування, підзвітності та прозорості є критично важливим для розвитку демократичної правової держави, що включає ефективне управління на місцевому рівні та залучення громадян до процесів прийняття рішень.

Форми діяльності органів місцевого самоврядування – зовнішній прояв їх функціонування, що дозволяє реалізовувати функції через правові, організаційні та організаційно-правові методи.

Сесія як виняткова організаційно-правова форма роботи місцевих рад передбачає проведення пленарних засідань і засідань постійних комісій, які є правомочними за умов дотримання законодавчих норм. Засідання виконавчих комітетів є важливою організаційною формою, що забезпечує виконання функцій виконавчих органів місцевого самоврядування та впорядкування їх діяльності.

Форми роботи посадових осіб місцевого самоврядування, такі як прийом громадян, розгляд звернень та участь у засіданнях, є засобом забезпечення зв'язку з населенням і виконання повноважень. Депутати місцевих рад забезпечують представницькі функції, захищаючи інтереси виборців, та беруть активну участь у місцевому самоврядуванні через депутатські запити, роботу у виборчих округах тощо.

Війна як виклик для місцевого самоврядування висвітлила його стійкість, здатність адаптуватися до умов воєнного стану та забезпечити управління у співпраці з військовими адміністраціями. Місцеве самоврядування підтвердило свою життєздатність у кризових умовах, ставши основною ланку забезпечення стійкості тилу, допомоги ЗСУ та життєздатності громад. Попри воєнний стан, органи місцевого самоврядування продовжують працювати, виконуючи як основні, так і додаткові повноваження, що виникли через бойові дії. Місцеве самоврядування оперативно адаптувалося до нових реалій, зокрема, через організацію допомоги внутрішньо переміщеним особам, співпрацю з військовими адміністраціями та впровадження заходів із забезпечення оборони та безпеки громадян.

У період воєнного стану ухвалені закони дозволили місцевим органам ефективніше реагувати на виклики, надаючи сільським, селищним та міським головам більше автономій у прийнятих рішеннях.

Особливі навантаження випали на громади, розташовані біля державних кордонів, де активно приймаються та розміщуються ВПО. Саме ці території забезпечують гуманітарну допомогу та сприяють вирішенню кризових питань.

Органи місцевого самоврядування відповідальні за ліквідацію наслідків бойових дій, зокрема через організацію обстеження пошкоджених об'єктів, аварійний демонтаж та забезпечення відновлення життєдіяльності громад.

Прийняття документів, як-від змін до законів про правовий режим воєнного стану, спрямовані на вдосконалення місцевого самоврядування, розширення його повноважень та підвищення ефективності роботи. Становлення демократичної держави нерозривно пов'язане зі створенням громадянського

суспільства, у якому місцеве самоврядування є фундаментальним елементом. Воно забезпечує участь громадян в управлінні та задоволенні їх соціально-економічних і культурних потреб.

Системи місцевого самоврядування відрізняються залежно від політичного режиму, державного устрою, історичних і культурних традицій. В англо-саксонських країнах децентралізоване управління побудоване на принципах виборності, у той час як у багатьох європейських країнах, таких як Франція та Німеччина, використовують поєднання місцевого самоврядування та державного управління.

Міжнародні документи, такі як Європейська хартія місцевого самоврядування, акцентують увагу на правах місцевих громад на самостійність і автономію. Вони підкреслюють важливість участі громадян у місцевому управлінні та прозорості органів.

РОЗДІЛ 3
ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1. Рекомендації з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні

Впровадження досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій України потребує врахування сучасних викликів, у тому числі наслідків війни, децентралізації та євроінтеграції.

Сформуємо рекомендації з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні (рис. 3.1).

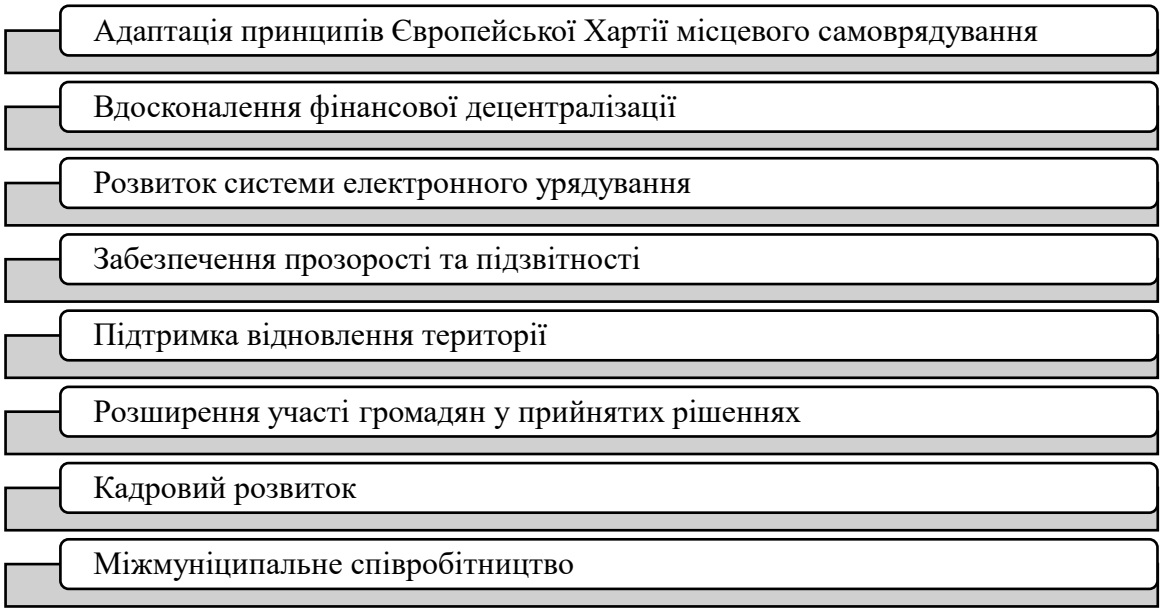

Рис. 3.1. Рекомендації з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні

1. Адаптація принципів Європейської Хартії місцевого самоврядування, яка включає:

– гарантію автономії місцевого самоврядування, закріпивши чітке розмежування компетенцій між центральною та місцевою владою;

– врахування принципів субсидіарності, за якими функції повинні виконуватися на найнижчому можливому рівні;

– забезпечення фінансової незалежності місцевих органів шляхом закріплення частини податків за громадами.

Наприклад, Франція та Німеччина демонструють ефективність застосування принципу субсидіарності, що дозволяє органам місцевого самоврядування розпоряджатися ресурсами для вирішення місцевих проблем [68].

2. Вдосконалення фінансової децентралізації шляхом:

– впровадження механізмів розподілу державних субвенцій, які базуються на прозорих критеріях, таких як кількість населення, стан інфраструктури, потреби у розвитку, а також прозоре звітування щодо їх реалізації;

– створення розгалуженої системи фінансових фондів місцевого розвитку, що підтримуються за рахунок міжнародної допомоги та державних коштів;

– запровадження системи місцевих податків, яка стимулює розвиток бізнесу на місцях. Запровадження системи місцевих податків, яка стимулює розвиток бізнесу, є важливою складовою децентралізації та економічного зростання. Деякі країни успішно інтегрували такі практики в своїх системах місцевого самоврядування. Наприклад, частина доходів від місцевого податку на нерухомість в США часто спрямовується на розвиток інфраструктури або програми підтримки бізнесу. У деяких штатах бізнесам пропонують знижки на податки, якщо створюють нові робочі місця або інвестують у розвиток місцевих підприємств [73].

У багатьох провінціях Канади муніципалітети встановлюють нижчі ставки податків для малого бізнесу, щоб стимулювати їх розвиток. Наприклад, у Торонто для підприємств у сфері інновацій та IT діють пільгові умови оподаткування [67].

Польща успішно використовує фінансову децентралізацію, забезпечуючи громаді часткою податкових надходжень та доступом до фондів ЄС [72].

3. Розвиток системи електронного урядування шляхом:

– запровадження цифрових платформ для взаємодії громадян з місцевими органами, надання послуг та прозорості діяльності;

– створення інструментів електронних консультацій, референдумів та збору пропозицій;

– забезпечення кібербезпеки інформаційних систем місцевого самоврядування.

Естонія є лідером у цифровізації місцевого самоврядування, використовуючи електронні платформи для управління і залучення громадян. Країна активно використовує електронні платформи для управління найкращими аспектами життя громадян, включаючи державні послуги, голосування, реєстрацію бізнесів, податкові звіти, медичне обслуговування та інші важливі процеси [70].

Громадяни можуть отримати доступ до послуг через єдину електронну платформу, яка дозволяє різним державним установам взаємодіяти без необхідності фізичної присутності громадянина або документів. Єстонці мають електронні ID-карти, які використовують для доступу до державних послуг, онлайн-голосування, підписання документів та навіть для ідентифікації при взаємодії з приватними компаніями.

Естонія стала першою країною, яка впровадила електронне голосування на загальних виборах, що дозволяє громадянам голосувати онлайн, використовуючи свої електронні ID-карти. Місцеві органи влади використовують цифрові платформи для організації зв’язку з громадянами, надання послуг та забезпечення зворотного зв’язку через онлайн-форму або мобільні додатки [70].

4. Забезпечення прозорості та підзвітності за рахунок:

– впровадження обов’язкового оприлюднення рішень і фінансових звітів місцевих органів влади;

– розробки механізму контролю та оцінювання діяльності органів місцевого самоврядування;

– залучення громадян до моніторингу через громадські ради чи незалежні експертні групи.

Велика Британія активно використовує механізми громадського контролю та регулярної звітності, що сприяє довірі до місцевої влади. Місцева влада активно проводить громадські консультації перед ухваленням важливих рішень або введенням нової політики.

У багатьох місцевих органах влади створені спеціальні ради або комісії, які складаються з представників громад. Дані органи допомагають владі досягти інтересів громадян при прийнятті рішень.

Місцеві органи влади зобов'язані опублікувати звіти про свою діяльність, у тому числі фінансові звіти, які надаються для загального огляду громадськості.

Великобританія активно підтримує політику відкритих даних. Міські органи влади публікують величезні обсяги даних щодо своєї діяльності, дозволяючи громадянам і незалежним організаціям аналізувати інформацію, що передбачає бюджет, плани розвитку та інші аспекти.

Завдяки цим механізмам Великобританія створює систему, яка сприяє підвищенню довіри до місцевої влади, забезпечує прозорість її діяльності та дає громадянам можливість активно брати участь у прийнятих рішеннях [64].

5. Підтримка відновлення території за допомогою:

– розробки спеціальних нормативно-правових актів для управління в деокупованих регіонах, враховуючи міжнародний досвід постконфліктного відновлення;

– забезпечення фінансової допомоги та пільг громадам, які постраждали від військових дій;

– залучення міжнародних партнерів для надання грантів і технічної підтримки.

Боснія і Герцеговина розробили спеціальні програми для регіонів, які відновлювалися після військових конфліктів.

6. Розширення участі громадян у прийнятих рішеннях за допомогою:

– розробки законодавчих механізмів для регулярних громадських слухань та місцевих референдумів;

– впровадження системи «бюджету участі», яка дозволяє громадянам брати участь у розподілі частин місцевих коштів;

– стимулювання громадської активності через підтримку місцевих ініціатив і громадських організацій.

Бразилія активно використовує «бюджет участі», що дозволяє громадам поза вирішувати, як витрачати частину місцевого бюджету. Цей процес дозволяє громадянам разом брати участь у вирішенні, як розподіляти частину місцевого бюджету, і має важливе значення для підвищення прозорості, підзвітності та залучення громадськості до управлінських процесів.

Процес передбачає кілька етапів: організація зустрічей, де представники громади можуть висловлювати свої потреби, оцінку та відбір пропозицій, а також публічне голосування за проекти.

Громадяни активно залучаються до обговорень через зустрічі, форуми чи консультації, де вони можуть запропонувати ідеї та альтернативи. Після обговорення пропозицій громадяни беруть участь у голосуванні за вибір проектів, які будуть фінансуватися з місцевого бюджету.

Бюджет участі дає можливість громадянам разом впливати на розподіл публічних коштів, що забезпечує довіру до місцевої влади та зменшує корупційні ризики. Оскільки громадяни активно стежать за процесом витрат бюджету, цей механізм допоможе запобігти нецільовому використанню коштів і забезпечити відкритість у витратах.

Бюджет участі в Бразилії став інструментом посилення демократії на місцевому рівні, забезпечення соціальної справедливості та підтримки розвитку громади. Дана практика показала свою ефективність і була успішно адаптована в багатьох інших країнах, які прагнуть залучити громадян до процесу прийняття рішень [66].

7. Кадровий розвиток за допомогою:

– запровадження програми навчання та підвищення кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування;

– залучення молоді до управління через програми обміну;

– створення стандартизованих процедур відбору кадрів на конкурсній основі.

Швеція забезпечує високу якість кадрів через систематичне навчання та професійний розвиток службовців.

8. Міжмуніципальне співробітництво для:

– заохочення створення міжмуніципальних структур для реалізації спільних про і функцій, які неможливо виконувати самостійно в малих громадах;

9. Врахування міжнародних стандартів :

– адаптація принципів децентралізації та місцевого самоврядування, прийняті на міжнародному рівні, до національного законодавства;

– дотримання рекомендацій Ради Європи, ООН і ЄС щодо підвищення ефективності місцевого самоврядування.

10. Адаптація законодавства до стандартів ЄС можлива наступним шляхом:

– приведення нормативно-правової бази у відповідність вимогам європейського законодавства;

– забезпечення участі України в європейських програмах з розвитку місцевого самоврядування;

– інтеграції екологічних, інфраструктурних та соціальних стандартів ЄС у місцеве управління.

Країни Центральної та Східної Європи (Польща, Чехія, Угорщина) успішно адаптували своє законодавство до вимог ЄС, що сприяло швидкому розвитку їхніх громад.

Імплементація зарубіжного досвіду має базуватися на остаточному аналізі національних реалій. Основний акцент слід зробити на децентралізації, прозорості, участі громадян, цифровізації та відновленні постраждалих територій. Такий підхід забезпечить ефективну модернізацію місцевого самоврядування та інтеграцію України в європейське співтовариство.

Практичні заходи з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні представимо на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Практичні заходи з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні

1. Законодавчі зміни :

– прийняття законів, що закріплюють фінансову незалежність місцевих громад. Зокрема, прийняття законів, які б дозволили місцевим громадам з більшою гнучкістю встановлювати податкові ставки на місцеві податки (наприклад, податок на нерухомість). Це дозволить громадам самостійно коригувати свої доходи залежно від місцевих економічних умов і потреб. Місцеві органи влади можуть отримати більше повноважень для збору додаткових місцевих зборів, що дозволяє зменшити залежність від міжбюджетних трансфертів із державного бюджету.

Прийняття закону про стабільні міжбюджетні трансферти, який би забезпечив передбачуваність і справедливий розподіл фінансових ресурсів між рівнями влади. Таким законом можна встановити чіткі правила для

перерозподілу податкових надходжень, щоб місцеві громади отримували більше коштів без урахування політичних рішень на центральному рівні.

Прийняття закону про стабільність місцевих бюджетів, що б забезпечив прогнозованість доходів і витрат для громад. Це дозволило місцевим органам влади краще планувати свої витрати та інвестиції, зменшуючи залежність від змін у бюджетній політиці держави.

Можна створити податкові пільги або механізми компенсації для підприємців та інвесторів, які складають витрати на розвиток громадських проектів на місцях.

Прийняття закону про вдосконалення системи реєстрації власності, що дозволяє громадам отримувати більше доходів від оренди чи продажу земельних ділянок, а також зібрання податків на землю. Законодавчі зміни, які дозволяють громадам підтримувати частину доходів від місцевих природних ресурсів (наприклад, лісів, водних ресурсів), що дозволяють зменшити залежність від державного бюджету.

Законодавство щодо фінансування місцевих енергетичних і екологічних проектів може дозволити громадам контролювати і отримувати доходи від місцевих енергетичних ресурсів, таких як відновлювальні джерела енергії, що сприяють сталому розвитку та енергетичній незалежності.

Для забезпечення фінансової незалежності місцевих громад в Україні необхідно лише внести зміни до податкового та бюджетного законодавства, але й створити чітку, прозору та стабільну систему фінансування, що дозволить громадам розвивати інфраструктуру та соціальні послуги без негативного впливу від центральної влади. Така реформа сприятиме зростанню економічної самостійної громади, підвищенню рівня життя та залученню інвестицій на місцевому рівні.

– удосконалити нормативно-правову базу для розширення прав та обов’язків місцевого самоврядування.

2. Цифровізація :

– створення єдиної електронної системи для обміну даними між органами місцевого самоврядування, громадянами та державою.

3. Пілотні проекти :

– запровадження експериментальних програм з міжмуніципального співробітництва та прозорого управління в окремих регіонах.

4. Залучення міжнародної допомоги :

– співпраця з міжнародними організаціями для впровадження кращих практик децентралізації та фінансування розвитку інфраструктури місцевого самоврядування.

5. Підтримка малих громад :

– створення спеціальних фондів підтримки малих муніципалітетів, які можуть стикнутися з фінансовими труднощами.

Виконання цих рекомендацій дозволить Україні підвищити ефективність місцевого самоврядування, сприяти розвитку демократичних інститутів та забезпечити відповідність міжнародним стандартам.

Отже, впровадження досвіду організації нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування зарубіжних країн до реалій України потребує глибокої адаптації з урахуванням специфіки національних реалій. Це має включати як реакцію на сучасні виклики, так і запровадження ефективних практик з децентралізації, прозорості, цифровізації, громадської участі та відновлення територій після війни.

Рекомендації з імплементації досвіду організації нормативно-правового забезпечення: гарантування автономії місцевого самоврядування, розмежування компетенцій між центральною та місцевою владою, врахування принципів субсидіарності, забезпечення фінансової незалежності місцевих органів через податкові надходження, створення механізмів прозорого розподілу державних субвенцій, розвиток системи місцевих податків та підтримка розвитку місцевих бізнесів.

Практичні заходи: прийняття законів, що забезпечують фінансову незалежність місцевих громад, зокрема через місцеві податки та стабільність

бюджетів, створення єдиної електронної системи для обміну даними між органами місцевого самоврядування, громадянами та державою, впровадження експериментальних програм з міжмуніципального співробітництва, співпраця з міжнародними організаціями для фінансування розвитку інфраструктури місцевого самоврядування.

Забезпечення ефективної реалізації цих рекомендацій дозволить Україні модернізувати місцеве самоврядування, збільшити прозорість, підзвітність і залучення громадян до управлінських процесів, а також сприятиме інтеграції країни в європейське співтовариство.

3.2. Перспективи нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у повоєнний період

Перспективи нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні в період військового та повоєнного стану залежать від ключових факторів, зокрема від відновлення країни, інтеграції європейських стандартів, подальшої децентралізації та забезпечення прав громадян на участь у місцевому самоврядуванні.

Основні напрямки розвитку можуть включати наступне (рис. 3.3).

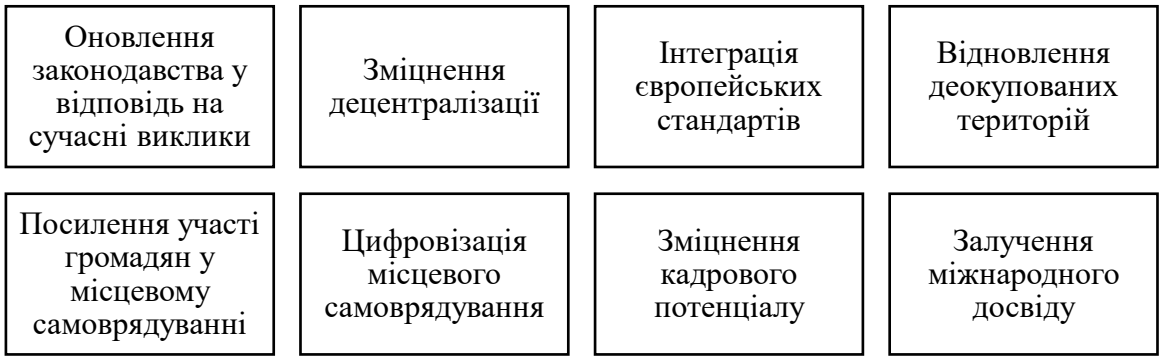

Рис. 3.3. Перспективи нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні у повоєнний період

1. Оновлення законодавства у відповідь на сучасні виклики:

– перегляд Конституції України у частині місцевого самоврядування для забезпечення відповідності новим умовам і потребам громад. Зокрема, закріплення права на частину податкових надходжень для місцевих бюджетів. Це може дозволити громадам мати більшу фінансову автономію, що вкрай важлива для розвитку інфраструктури, надання соціальних послуг та реалізації місцевих ініціатив. Закріплення принципу субсидіарності, відповідно до якого функції повинні працювати на нижчому рівні управління, де це можливо. Це дозволяє місцевим громадам брати на себе більшу відповідальність за вирішення проблем місцевого рівня. Внесення змін, що забезпечують відповідність принципам Європейської Хартії місцевого самоврядування, які передбачають автономію місцевих органів влади, право на самоорганізацію громади та відповідальність місцевих органів за виконання своїх функцій. Конституційні зміни можуть передбачати створення законодавчих основ розвитку цифрових технологій в органах місцевого самоврядування, зокрема для забезпечення прозорості, доступу до публічних послуг та взаємодії з громадянами. З огляду на сучасні виклики, необхідно уточнити роль органів місцевого самоврядування в забезпеченні національної безпеки на місцевому рівні, а також в управлінні кризовими ситуаціями. Перегляд Конституції України в частині місцевого самоврядування має бути орієнтований на створення правового середовища, як сприятливий розвиток місцевих громад, забезпечити їх фінансову та організаційну автономію, підвищити ефективність управління та відповідати сучасним європейським стандартам. Така реформа не тільки зміцнить демократичні інститути, але й дозволить Україні впевнено рухатися до європейської інтеграції.

– розробка законів, що впливають на нові соціально-економічні реалії, викликані війни, включаючи спеціальне регулювання для деокупованих і постраждалих територій.

2. Зміцнення децентралізації:

– продовження реформи децентралізації із розширенням повноважень територіальних громад. Важливо забезпечити більший збір податкових надходжень, які залишаються на місцях, зокрема від податків на доходи фізичних осіб, земельного податку та інших місцевих зборів. Це дозволяє громадам більше контролювати власні ресурси та планувати довгострокові інвестиції в розвиток інфраструктури. Механізм розподілу міжбюджетних трансфертів має бути справедливим і прозорим, що дозволить менш розвиненим громадам мати доступ до наявних ресурсів для покриття своїх потреб. Важливим також є забезпечення зворотного зв'язку між громадянами та органами місцевого самоврядування для оперативного реагування на потреби та запити населення. Важлива також підтримка місцевих підприємств через розширення можливостей розвитку та реалізації місцевих економічних програм підтримки малого та середнього бізнесу. Це може включати пільгові кредити, податкові пільги для місцевих підприємців, організацію бізнес-інкубаторів і технопарків. Заохочення залучення інвестицій у місцеві громади можливе через покращення умов для бізнесу та підвищення прозорості та ефективності адміністративних процедур. Продовження реформи децентралізації через розширення повноважень територіальних громад має стати основою для сталого розвитку України. Для успіху цієї реформи необхідно забезпечити фінансову стабільність місцевих бюджетів, розширення прав громади в галузі управління та прийняття рішень, покращення інфраструктури та послуг, а також підтримку розвитку бізнесу. Усе це сприятиме підвищенню якості життя, зменшенню нерівностей між регіонами та зміцненню демократичних інститутів на місцях;

– посилення автономії органів місцевого самоврядування через чітке розмежування компетенцій між високими рівнями влади;

– впровадження фінансової децентралізації з метою підвищення фінансової незалежності громад, що передбачає право на формування власних бюджетів та управління ресурсами.

3. Інтеграція європейських стандартів:

– адаптація Європейської Хартії місцевого самоврядування до національного законодавств;

– гармонізація українських законів із принципами, визначеними міжнародними організаціями, такими як Рада Європи та ООН;

– впровадження стандартів прозорості, підзвітності та участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні.

4. Відновлення деокупованих територій:

– створення правових механізмів для організації місцевого самоврядування на вільних територіях, зокрема в контексті відбудови інфраструктури та соціальної адаптації населення;

– проведення спеціальних програм підтримки місцевих органів влади, спрямованих на вирішення проблем житлового фонду, відновлення економіки, освіти, охорони здоров'я та культурної спадщини;

– забезпечення міжнародної підтримки для фінансування проектів відновлення територій.

5. Посилення участі громадян у місцевому самоврядуванні:

– впровадження нових інструментів прямої демократії (громадські слухання). Впровадження інструментів прямої демократії, таких як громадське слухання, є кроком для забезпечення ефективного та відкритого управління на місцевому рівні. Це дозволяє громадянам впливати на прийняття рішень, що стосуються їхнього повсюдного життя, і сприяє більшій прозорості та довірі до органів місцевого самоврядування. Важливо закріпити на законодавчому рівні право громадян брати участь у процесі ухвалення рішень через механізм громадського слухання, а також установлювати вимоги до мінімального рівня залучення громадян. Громадські слухання повинні проводитися регулярно та за потреби для важливих питань. Слухання має здійснюватися у відкритому і доступному форматі для всіх зацікавлених осіб. Для забезпечення різноманітності думок і підвищення представництва різних груп населення необхідно створити умови для участі людей з різних соціальних, професійних та вікових груп. Після проведення громадських слухань необхідно забезпечити

зворотний зв’язок з громадянами. Якщо рішення було прийнято на основі обговорень, важливо інформувати громадськість, як саме їх пропозиції внесли на остаточне рішення. Щоб громадяни були більш активними в процесах прямої демократії, необхідно проводити освітні кампанії для підвищення їхньої обізнаності щодо важливості участі в громадських слуханнях і тому, як це можна вплинути на їхнє життя. Впровадження громадських слухань як інструмент прямої демократії дозволяє місцевим громадам ефективніше і більш справедливо вирішувати важливі питання, створюючи механізм участі громадян у процесі управління. Це сприяє формуванню більш відповідальних і активних громадян, підвищує ефективність роботи органів місцевого самоврядування, а також забезпечує баланс між адміністративними рішеннями та інтересами населення;

– забезпечення доступу громадян до прозорої інформації про діяльність органів місцевого самоврядування;

– розвиток механізмів взаємодії органів влади з громадськими організаціями, молодіжними об’єднаннями та іншими активними групами населення.

6. Цифровізація місцевого самоврядування:

– впровадження сучасних цифрових технологій для надання адміністративних послуг;

– створення електронної платформи для взаємодії громадян з місцевими органами влади;

– забезпечення кібербезпеки в системах управління та захисту даних громадян.

7. Зміцнення кадрового потенціалу:

– розробка програми підвищення кваліфікації працівників органів місцевого самоврядування;

– забезпечення соціальних гарантій для працівників, особливо на деокупованих територіях;

– спрощення процедур набору та підготовки нових кадрів для місцевих органів влади.

8. Залучення міжнародного досвіду:

– використання найкращих практик відновлення місцевого самоврядування з іншими країнами, які пережили війну чи гуманітарні кризи (як вже розглядалось у випадку Боснії та Герцеговини);

– залучення міжнародних експертів для розробки нормативно-правових актів та відновлення проектів.

Таким чином, у воєнний період нормативно-правове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні стає інструментом для побудови сучасного демократичного суспільства, здатного швидко адаптуватися до нових викликів. Інтеграція європейських стандартів, продовження децентралізації та посилення участі громадян у місцевому управлінні є ключовими напрямами цього процесу. Адаптація Європейської Хартії місцевого самоврядування в Україні важлива для забезпечення автономії місцевих громад і розмежування повноважень між центральною та місцевою владою. Принципи субсидіарності та фінансової незалежності через закріплення частин податків за громадами забезпечують місцевим органам влади ефективніше вирішувати місцеві проблеми, як це представлено в досвіді Франції та Німеччини.

Вдосконалення фінансової децентралізації шляхом запровадження прозорих механізмів розподілу субвенцій та стимулювання розвитку місцевих податків створює фінансову основу для сталого розвитку громад. Приміром, досвід США, Канади та Польщі показує, як місцеві податки та фонди можуть підтримувати розвиток бізнесу та інфраструктури.

Цифровізація місцевого самоврядування через впровадження єдиних електронних платформ, таких як в Естонії, сприяє прозорості та доступу до послуг, а також зменшує адміністративні бар’єри для громадян.

Прозорість та підзвітність місцевої влади є основою довіри громадян. Впровадження механізмів громадського контролю, як у Великій Британії, дозволяє активно залучати громадян до процесу прийняття рішень та підвищує ефективність місцевого управління. Відновлення території після війни потребує

спеціальних законодавчих ініціатив та міжнародної підтримки, зокрема через гранти та технічну допомогу, як показує досвід Боснії та Герцеговини.

Залучення громадян до прийняття рішень через механізми, такі як бюджет участі, як у Бразилії, дозволяє громадянам через вплив на розподіл коштів та отримання довіри до місцевої влади.

Розвиток кадрів в органах місцевого самоврядування через навчальні програми і залучення молоді підвищення кваліфікації та забезпечує ефективне управління на місцевому рівні.

Міжмуніципальне співробітництво для виконання спільних завдань у малих громадах має сприяти більш ефективному управлінню та реалізації проектів.

Адаптація до міжнародних стандартів, зокрема до стандартів ЄС, дозволить Україні відповідати вимогам європейських інституцій і сприяти інтеграції в європейське співтовариство.

Рекомендації для України: прийняття законів, що забезпечують фінансову незалежність місцевих громад, створення єдиної електронної системи для обміну даними між місцевими органами влади та громадянами, запуск пілотних проектів з міжмуніципального співробітництва та прозорого управління, залучення міжнародної допомоги для впровадження кращих практичних децентралізацій, підтримка малих громад через створення спеціальних фондів для забезпечення їх розвитку.

Оновлення законодавства в умовах війни та відновлення після неї є необхідним для адаптації до нових реалій та викликів. Перегляд Конституції України, зокрема у частині місцевого самоврядування, сприяє забезпеченню більшої автономії місцевих громад та зміцненню демократичних процесів. Закріплення права на частину податкових надходжень та розвиток цифрових технологій у місцевому управлінні стануть можливістю для підвищення ефективності та прозорості органів місцевого самоврядування.

Зміцнення децентралізації та розширення повноважень територіальних громад мають важливе значення для сталого розвитку України. Фінансова

автономія та справедливий механізм розподілу ресурсів дозволяє громадам ефективніше управляти місцевими фінансами, що сприяють розвитку інфраструктури, економіки та соціальних послуг. Продовження реформи децентралізації стане основою для підвищення якості життя громадян та зміцнення демократичних інститутів.

Інтеграція європейських стандартів у законодавство України є ключовим напрямком для побудови сучасного та ефективного місцевого управління. Адаптація до Європейської Хартії місцевого самоврядування впровадження принципів прозорості та участі громадян у прийнятих рішеннях дозволяє значно підвищити рівень управління на місцях.

Відновлення деокупованих територій потребує створення спеціальних правових механізмів для організації місцевого самоврядування на цих територіях. Важливо забезпечити фінансування відновлення інфраструктури та соціальної адаптації населення, зокрема через міжнародну підтримку та програму відновлення.

Посилення участі громадян у місцевому управлінні через запровадження інструментів прямої демократії, таких як громадське слухання, сприятиме підвищенню відкритості органів місцевого самоврядування та формування більш відповідальних громад. Це також дозволить підвищити ефективність рішень, які приймаються на місцях, і забезпечити баланс між адміністративними ініціативами та інтересами населення.

Цифровізація місцевого самоврядування є етапом для покращення доступу громадян до адміністративних послуг та підвищення ефективності роботи органів влади. Створення електронної платформи для взаємодії з громадянами та забезпечення кібербезпеки дозволяє досягти високого рівня цифрової трансформації місцевого управління.

Зміцнення кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування через програми підвищення кваліфікації, а також створення соціальних гарантій для працівників на деокупованих територіях, забезпечення стабільності та ефективності роботи місцевих органів влади в період відновлення країни.

Залучення міжнародного досвіду та експертів дозволить адаптувати найкращі практики відновлення місцевого самоврядування з іншими країнами, що пережили війну чи гуманітарні кризи, і допоможе ефективно розробити нормативно-правову базу для відновлення та розвитку місцевих громад.

В умовах військового стану правове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування має стати інструментом для побудови сучасного демократичного суспільства, здатного адаптуватися до нових викликів і рухатися в напрямку європейської інтеграції.

ВИСНОВКИ

1. Визначено, що право виконує ключову функцію впливу на свідомість людей та регулювання суспільних відносин через нормативно-правову базу. Механізм правового регулювання забезпечення норм права та їх трансформації в реальну поведінку людей. Механізм правового регулювання складається з елементів: правових норм, правовідносин, актів реалізації прав і обов'язків, індивідуальних приписів. Його ефективність залежить від злагодженої взаємодії елементів та здатності адаптуватися до змін у суспільних відносинах.

2. Організація нормативно-правового забезпечення – це процес створення, впровадження та контролю за виконанням нормативно-правових актів, що регулюють іншу сферу діяльності.

До органів місцевого самоврядування в Україні входять територіальні громади, місцеві ради, виконавчі органи, а також обласні та районні ради. Їх діяльність регламентується законодавством, що створює умови для вирішення питань місцевого значення.

Організації (державні, приватні, змішані) є основними інструментами реалізації забезпечення. Вони функціонують у різних сферах суспільного життя, координуючи діяльність, виконуючи суспільні обов'язки та сприяючи розвитку.

3. Визначено, що для дослідження ролі добровільних об'єднань територіальних громад у системі місцевого самоврядування необхідно використовувати як загальнонаукові, так і спеціально-наукові методи, які охоплюють різноманітні аспекти пізнання – від теоретичних до практичних.

Методологічні аспекти пізнання децентралізації та функціонування територіальних громад є надзвичайно актуальними в умовах переходу від моністичного до плюралістичного підходу в науці, що дозволяє ефективніше адаптувати наукові концепції до реалій.

Дотримання принципів об'єктивності, багатофакторності, неупередженості, всебічності та термінологічності є основою для забезпечення якісного аналізу та формулювання висновків.

Загальнонаукові методи, такі як діалектичний, історичний, соціологічний, статистичний, поєднуються зі спеціально-науковими – формально-юридичним, юридично-технічним, герменевтичним. Це сприяє більш глибокому пізнанню процесів у системі місцевого самоврядування.

Використання методів індукції та дедукції забезпечує зв'язок між практичними прикладами та загальними правилами, що дозволяє створити правову базу, адаптовану до потреб громади.

4. Форми діяльності органів місцевого самоврядування – це зовнішній прояв їх функціонування, що дозволяє реалізовувати функції через правові, організаційні та організаційно-правові методи.

Сесія як виняткова організаційно-правова форма роботи місцевих рад передбачає проведення пленарних засідань і засідань постійних комісій, які є правомочними за умов дотримання законодавчих норм.

Засідання виконавчих комітетів є важливою організаційною формою, що забезпечує виконання функцій виконавчих органів місцевого самоврядування та впорядкування їх діяльності.

Форми роботи посадових осіб місцевого самоврядування, такі як прийом громадян, розгляд звернень та участь у засіданнях, є засобом забезпечення зв'язку з населенням і виконання повноважень.

5. Попри воєнний стан, органи місцевого самоврядування продовжують працювати, виконуючи як основні, так і додаткові повноваження, що виникли через бойові дії.

Місцеве самоврядування оперативно адаптувалося до нових реалій, зокрема, через організацію допомоги внутрішньо переміщеним особам, співпрацю з військовими адміністраціями та впровадження заходів із забезпечення оборони та безпеки громадян.

У період воєнного стану ухвалені закони дозволили місцевим органам ефективніше реагувати на виклики, надаючи сільським, селищним та міським головам більше автономій у прийнятих рішеннях.

Особливі навантаження випали на громади, розташовані біля державних кордонів, де активно приймаються та розміщуються ВПО. Саме ці території забезпечують гуманітарну допомогу та сприяють вирішенню кризових питань.

6. Становлення демократичної держави нерозривно пов’язане зі створенням громадянського суспільства, у якому місцеве самоврядування є фундаментальним елементом. Воно забезпечує участь громадян в управлінні та задоволенні їх соціально-економічних і культурних потреб.

Для України актуальним є впровадження моделей міжмуніципального співробітництва та децентралізованої системи управління, які дозволяють ефективніше розв’язувати питання місцевого значення. Інтеграція міжнародних стандартів місцевого самоврядування в українське законодавство сприятиме демократизації управління, підвищенню ефективності роботи органів влади та підготовці до інтеграції в європейський простір.

7. Адаптація Європейської Хартії місцевого самоврядування в Україні важлива для забезпечення автономії місцевих громад і розмежування повноважень між центральною та місцевою владою. Принципи субсидіарності та фінансової незалежності через закріплення частин податків за громадами забезпечують місцевим органам влади ефективніше вирішувати місцеві проблеми, як це представлено в досвіді Франції та Німеччини.

Вдосконалення фінансової децентралізації шляхом запровадження прозорих механізмів розподілу субвенцій та стимулювання розвитку місцевих податків створює фінансову основу для сталого розвитку громад. Приміром, досвід США, Канади та Польщі показує, як місцеві податки та фонди можуть підтримувати розвиток бізнесу та інфраструктури.

Рекомендації для України: прийняття законів, що забезпечують фінансову незалежність місцевих громад, створення єдиної електронної системи для обміну даними між місцевими органами влади та громадянами, запуск пілотних проектів з міжмуніципального співробітництва та прозорого управління, залучення міжнародної допомоги для впровадження кращих практичних децентралізацій,

підтримка малих громад через створення спеціальних фондів для забезпечення їх розвитку.

8. Оновлення законодавства в умовах війни та відновлення після неї є необхідним для адаптації до нових реалій та викликів. Перегляд Конституції України, зокрема у частині місцевого самоврядування, сприяє забезпеченню більшої автономії місцевих громад та зміцненню демократичних процесів. Закріплення права на частину податкових надходжень та розвиток цифрових технологій у місцевому управлінні стануть можливістю для підвищення ефективності та прозорості органів місцевого самоврядування.

Зміцнення децентралізації та розширення повноважень територіальних громад мають важливе значення для сталого розвитку України. Фінансова автономія та справедливий механізм розподілу ресурсів дозволяє громадам ефективніше управляти місцевими фінансами, що сприяють розвитку інфраструктури, економіки та соціальних послуг. Продовження реформи децентралізації стане основою для підвищення якості життя громадян та зміцнення демократичних інститутів.

Інтеграція європейських стандартів у законодавство України є ключовим напрямком для побудови сучасного та ефективного місцевого управління. Адаптація до Європейської Хартії місцевого самоврядування впровадження принципів прозорості та участі громадян у прийнятих рішеннях дозволяє значно підвищити рівень управління на місцях.

Відновлення деокупованих територій потребує створення спеціальних правових механізмів для організації місцевого самоврядування на цих територіях. Важливо забезпечити фінансування відновлення інфраструктури та соціальної адаптації населення, зокрема через міжнародну підтримку та програму відновлення.

Посилення участі громадян у місцевому управлінні через запровадження інструментів прямої демократії, таких як громадське слухання, сприятиме підвищенню відкритості органів місцевого самоврядування та формування більш відповідальних громад. Це також дозволить підвищити ефективність рішень, які

приймаються на місцях, і забезпечити баланс між адміністративними ініціативами та інтересами населення.

Цифровізація місцевого самоврядування є етапом для покращення доступу громадян до адміністративних послуг та підвищення ефективності роботи органів влади. Створення електронної платформи для взаємодії з громадянами та забезпечення кібербезпеки дозволяє досягти високого рівня цифрової трансформації місцевого управління.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні питання місцевого самоврядування в умовах воєнного стану та подальші завдання децентралізації. URL: https://decentralization.gov.ua/news/16609 (дата звернення: 11.11.2024).

2. Аналітичний звіт за результатами оцінювання ефективності застосування окремих законодавчих актів щодо децентралізації влади в Україні, 2021. URL: http://komsamovr.rada.gov.ua/uploads/documents/42258.pdf (дата звернення: 21.10.2024).

3. Афанасьева О. Н. Лекції з основ наукових досліджень. URL: https://bn.ua1lib.org/book/3020671/0f31bd (дата звернення: 15.11.2024).

4. Безверхнюк Т. М. Європейська Хартія регіональної демократії : наук.-практ. коментар. Асоціація дослідників держ. упр. Одеса : Хобіт Плюс, 2008. 186 с.

5. Бєлов Д. М., Громовчук М. В., Білак О. П. Міжмуніципальне співробітництво в структурі транскордонного співробітництва. *Науковий вісник УжНУ*. Серія «Право». Випуск 72(4). Ч. 2. 2022. С. 226–231.

6. Бікулов Д. Т., Бутченко Т. І., Заїка О. В., Краснокутський О. В., Осадча В. В., Приймак О. М., Приймак Ю. О. Публічне управління : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Публічне управління та адміністрування» освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» за заг. ред. Т. І. Бутченка. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 167 с.

7. Божидай І. І. Місцеве самоврядування. Курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної (заочної) форми навчання за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/42198/1/KL_Mistseve%20Samovryaduvannya_23.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

8. Боняк В.О. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп.

держ. ун-т внутр. справ. Ліра, 2015. 372 с.

9. Борденюк В. І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії : монографія. К. : Парламентське видавництво, 2007. 576 с.

10. Бостан С. К. Методологічний інструментарій конституційно-правового дослідження. *Вісник Запорізького національного університету.* 2010. № 3. С. 19–25.

11. Брикова Т. М. Основи наукових досліджень : навч. посібник. Електрон. дані. Х. : ХДУХТ, 2020. 103 с.

12. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

13. Диджиталізація українських громад: лідери цифрової трансформації обговорили можливості та перспективи. URL: https://decentralization.gov.ua/en/news/16255 (дата звернення: 10.10.2024).

14. Дніпров О. С. Виконавча влада в Україні: теоретико-концептуальні підходи до розуміння сутності в сучасних умовах трансформації суспільства: монографія. Київ, 2018. 540 с.

15. Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналіт. доп. за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2019. 192 с.

16. Засідання комітету регіонів Європарламенту. Брюссель, 4 травня 2023 р. URL: https://www.csi.org.ua (дата звернення: 21.11.2024).

17. Ілик В., Кубіцький С. Рекомендації щодо оптимізації процесів управління в місцевих органах влади. *Матеріали конференцій МЦНД*, 2024. С. 75–82.

18. Ільків Н., Карий О., Кушнаренко О. та ін. Рада та громада або як залучати громадян до місцевого самоврядування. Посібник для працівників органів місцевого самоврядування. К.: Академпрес, 2003. 132 с.

19. Іншин Н. І. Нормативно-правове забезпечення державної служби в

Україні: теоретико-правова характеристика. URL: file:///C:/Users/Downloads/146-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-247-1-10-20191210.pdf (дата звернення: 01.11.2024).

20. Калашнікова О., Крупник А. Проблеми проведення реформування місцевого самоврядування та розвитку місцевої демократії в умовах нової системи державного управління. 2018. URL: http://samoorg.com.ua/wp-content/uploads/2012/08/Analizproblem-reformuvannya-na-mistsevomu-rivni-ta-zabezpechennya-demokratiyi-uchasti-.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

21. Камінська Н. В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування та Україна : монографія. Київ, 2012. 413 с.

22. Кіріка Д. Проблеми демократичної трансформації державної влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 26–28. URL: http://www.lsej.org.ua (дата звернення: 01.11.2024).

23. Коверя Р.М. Діяльність органів місцевого самоврядування під час дії воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 115–118.

24. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua

25. Кравченко В. В. Конституційне право України : навчальний посібник. Вид. 3-тє, виправл. та допов. К. : Атіка, 2004. 512 с.

26. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.

27. Місцеве самоврядування в умовах війни: підсумки за період від 24 лютого до 30 квітня. *UPLAN: веб-сайт.* URL: https://uplan.org.ua/ (дата звернення: 30.11.2024).

28. Національний інститут стратегічних досліджень: аналітична доповідь. URL: https://niss.gov.ua/ (дата звернення: 01.12.2024).

29. Новий європейський Баухаус. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3683363-novijevropejskij-bauhaus-evrokomisia-zapocatkovue-programu-

dla-vidbudovi-ukraini.html. (дата звернення: 15.11.2024).

30. Олексюк Г. В., Попадинець Н. М., Самотій Н. С. Управління територіальними громадами на засадах територіального маркетингу: теоретико-методологічні аспекти. *Регіональна економіка*. 2021. No3(101). С. 15–27.

31. Олексюк Г. В., Хром'як Й. Я., Попадинець Н. М. Маркетингова стратегія як інструмент реалізації стратегічного плану розвитку територіальних громад. *Економіка України*. 2022. No 7. С. 67–88.

32. Олійник А. Ю. Конституційна свобода особи на підприємницьку діяльність в Україні : монографія. Київ : КНУТД ; Дніпро : ДДУВС, 2022. 256 с.

33. Органам місцевого самоврядування радять закрити інформацію на час війни. *Офіційний сайт реформи децентралізації влади.* URL: https://decentralization.gov.ua/news/14615 (дата звернення: 20.11.2024).

34. Основи наукових досліджень : навч.-метод. посібник за редакцією Р. О. Крохмального. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 464 с.

35. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ. : КНТ ; Видавництво Ліра-К, 2011. 532 с.

36. Погорілко В. Ф., Фрицький О. Ф., Баймуратов М. О. та ін. Муніципальне право України : підручник. Київ. : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

37. Порядок проведення обстеження пошкоджених об'єктів. Factor: веб-сайт. URL: https://i.factor.ua (дата звернення: 01.11.2024).

38. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text (дата звернення: 01.11.2024).

39. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text (дата звернення: 01.11.2024).

40. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України

від 20.12.19 №157-VIII. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/157-19 (дата звернення: 01.11.2024).

41. Про засади державної регіональної політики: Закон України № 5323. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/225907.html (дата звернення: 01.11.2024).

42. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях : Наказ Міністерства юстиції України від 18.06.2015 № 1000/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15#Text (дата звернення: 01.11.2024).

43. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24, ст. 170. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 05.11.2024).

44. Про невідкладні роботи з ліквідації наслідків, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд: роль органів місцевого самоврядування. *Factor: веб-сайт*. URL : https://i.factor.ua (дата звернення: 01.11.2024).

45. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 05.11.2024).

46. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 33, ст. 175. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text (дата звернення: 01.11.2024).

47. Програма «U-LEAD з Європою». URL: https://u-lead.org.ua/news/213 (дата звернення: 01.11.2024).

48. Посібник з відкритого місцевого самоврядування та публічної етики. 2023. URL: https://rm.coe.int/1680ac7747 (дата звернення: 02.11.2024).

49. Пухтинський М. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії. *Вісник АПСВТ*. 2016. № 3–4. С. 63–67.

50. Рабінович П. Методології вітчизняної юриспруденції сучасні

проблеми перетворення. *Міжнародна поліцейська енциклопедія* : у 10 т. Т. 1. 2020. С. 352–354.

51. Реформу децентралізації необхідно продовжувати під час війни. URL: https://lb.ua (дата звернення: 01.11.2024).

52. Рогач О. Я., Бєлов Д. М. Зміна сучасної парадигми українського права в умовах військової агресії з боку РФ. *Науковий вісник УжНУ.* Серія «Право». Випуск 70 (2). 2022. С. 136–141.

53. Cook S. Rebuilding Ukraine after the War. *Center for Strategic and International Studies*. 2022. URL: https://www.csis.org (дата звернення: 01.11.2024).

54. Саміт Україна – ЄС. URL: https://www.dw.com/uk/samit-ukrainaes-pid-cas-vijni-ak-projsov-proso-domovilis/a-64608109 (дата звернення: 12.11.2024).

55. Симанич Н. Доходи місцевих бюджетів : теоретична концептуалізація і практика формування. *Modeling the development of the economic systems*, (4), 2023. С. 311–317.

56. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. 3-те видання. К. : Алерта, 2012. 524 с.

57. Ткачук А., Третяк Ю. Про відновлення та регіональний розвиток після війни. URL: https://zn.ua/ukr/internal/vidnovlennja-ukrajini-rehionalnij-aspekt.html (дата звернення: 28.11.2024).

58. Тодика Ю. М. Конституційне право України : підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Видавничій дім «Ін Юре», 2002. 544 с.

59. Ушкаренко Ю. В., Соловйов А. І., Чмут А. В., Гурова В. О. Словник основних термінів і понять з дисципліни «Теоретична економіка» : навч. посібн. для студентів спеціальностей 051 «Економіка», 292 «Міжнародні економічні відносини», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 073 «Менеджмент», 241 «Готельно-ресторанна справа», 242 «Туризм» рівня вищої освіти «бакалавр». Херсон, Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. 36 с.

60. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти : монографія. К. : Ліра, 2009. 580 с.

61. Циганенко Г. Розвиток системи надання послуг органами виконавчої влади у контексті реформи державного управління в Україні. 2024. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/13311 (дата звернення: 03.11.2024).

62. Чорнописький П. Децентралізація влади в Україні: конституційно-правовий аспект : дис. … канд. юрид. наук. Харків, 2018. 235 с.

63. Шутак І. Д., Онищук І. О., Легін Л. М. Юридична техніка в схемах і таблицях : курс лекцій. Івано-Франківськ : Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич : Коло, 2016. 232 с.

64. Addressing trust in public sector data use. URL: https://www.gov.uk/government/publications/cdei-publishes-its-first-report-on-public-sector-data-sharing/addressing-trust-in-public-sector-data-use (дата звернення: 20.11.2024).

65. Anglo-Saxon. URL: https://www.britannica.com/topic/Anglo-Saxon (дата звернення: 20.11.2024).

66. Assessment of Participatory Budgeting in Brazil. URL: file:///C:/Users/Downloads/Assessment-of-Participatory-Budgeting-in-Brazil%20(1).pdf (дата звернення: 20.11.2024).

67. Doing business in Canada. URL: https://www.wolterskluwer.com/en/expert-insights/doing-business-in-canada (дата звернення: 20.10.2024).

68. General feedback on the work of the Task Force on Subsidiarity, Proportionality and «Doing Less More Efficiently». URL: https://commission.europa.eu/document/download/3773e542-a47e-48fb-ab27-649e8441807d_en?filename=submissions_to_publish_web_tf_anonymous.pdf (дата звернення: 10.11.2024).

69. Guidelines for civil participation in political decision making. URL: https://rm.coe.int/guidelines-for-civil-participation-in-political-decision-making-en/16807626cf (дата звернення: 01.11.2024).

70. Hoffmann T. The estonian e-residency programme and its role beyond the

country’s digital public sector ecosystem. *CES Derecho* 13(2). 2022. P. 184–204

71. Local self-government in public and private law: latest experience. URL: https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1642/1720 (дата звернення: 01.11.2024).

72. Rule of law and EU funds for Poland - European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1222 (дата звернення: 10.11.2024).

73. Silberstein S. Property tax: definition, what it’s used for, and how it’s calculated. 2024. URL: https://www.investopedia.com/terms/p/propertytax.asp (дата звернення: 16.11.2024).

74. The importance of a Law on Administrative Procedure for citizens in general and for local self-government in particular, based on the German example. URL: https://u-lead.org.ua/en/news/118 (дата звернення: 01.11.2024).

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Волик Яна Миколаївна, магістрант 2 курсу магістратури, форма навчання заочна, факультет соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування» освітньо-професійна програма «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти volukjana@ukr.net,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Організація нормативно-правового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Волик Я.М.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник) Заїка О.В.